

Pioniers op de kapblok

Interview Piet Vanthemsche

Boslandbouw & GLB

20 jaar Via Campesina

Dossier Vlaamse veehouderij

Wervelkrant

Nr 4 • december 2013

*Francois Ongenaert,
bio-akkerbouwer Beveren-Waas*

**"Boslandbouw maakt bomen
op de boerderij opnieuw nuttig."**

'Wervelkrant 13/4' is krant 95 in het 23° Werveljaar. Gedrukt op kringlooppapier met plantaardige inkt door De Duurzame Drukker op 1700 exemplaren. Digitaal verspreid naar 2300 mailadressen.

Adres Wervel VZW

MundoB
Edinburgstraat 26
1050 Brussel
Tel. 02 893 09 60
< info@wervel.be >
www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :

Jeroen Watté

Layout: Tinne Van den Bossche

Coverfoto: François Ongenaert maakt dit jaar voor de tweede maal gebruik van de steunmaatregel boslandbouw (ook wel agroforestry genoemd), en dat zal niet de laatste keer zijn. Zie pag. 20-21.

Missie Wervel VZW

Wervel streeft naar een landbouw die lokaal meerwaarden creëert, op economisch, ecologisch, sociaal en cultureel vlak en die solidair is met de rest van de wereld. Daarbij vertrekt ze vanuit de universele waarden basisdemocratie, rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid. Wervel beweegt consumenten, boeren en organisaties tot samenwerking om die landbouw vorm te geven via netwerking, campagnes en publicaties.

Publicaties en kranten

Kranten en publicaties vind je op www.wervel.be/publicaties

Jaarabonnement Wervelkrant: voor organisaties min. 35 euro, voor individuen gratis.

Nieuw postadres? Stopzetting papieren krant? zie www.wervel.be/nieuwsbrief

Gratis nieuwsbrieven: schrijf je in!

Schrijf je in op verschillende nieuwsbrieven & krant via www.wervel.be/nieuwsbrief.

Zo ontvang je updates over de kemp-campagne, agro-ecologie & agroforestry, eiwittransitie, fair trade lokaal, landbouwbeleid, persberichten.

Ontvangers van de Wervelkrant kunnen bij aankoop van de Wervelboeken en DVD's 10 % verkrijgen.

U kan ons helpen!

Doe mee met Wervel

Denk en werk mee op de manier die jou best ligt. Lees hoe: www.wervel.be/doemee

Steun ons financieel

523-0803037-49 van Wervel VZW
IBAN - BE97 5230 8030 3749
BIC - TRIOEBBB

Giften aan Wervel vzw zijn 45% fiscaal aftrekbaar vanaf 40 euro op jaarbasis - mededeling: GIFT

■ We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons **maandelijks/jaarlijks een bedrag** naar eigen draagkracht te storten.

■ **Scheningen en legaten** vormen een andere manier om Wervel mee te dragen. U kan Wervel in uw testament laten opnemen voor een legaat of schenking zonder dat uw erfgenamen benadeeld worden. Met een duo-legaat bespaart u op successierechten en laat u Wervel meegenieten van dat belastingvoordeel.

Aanspreekpunten provincies

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016 53 26 95	lusmussche@skynet.be
Oost- Vlaanderen	Veerle Devaere	056 25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
West-Vlaanderen	Veerle Devaere	056 25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03 664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Souliman Diraa	0499 62 06 51	diraa.souliman@gmail.com
Brussel	Katrien Van Oost	02 893 09 60	katrien@wervel.be

Thema's en campagnes

landbouwbeleid	Frederik Claerbout	0486 99 93 25	fclaerbout@hotmail.com
grond	Ruben Segers	0474 88 40 69	ruben@kollebloem.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agro-ecologie & agroforestry	Jeroen Watté	02 893 09 60	jeroen@wervel.be
Fair Trade lokaal (Lokaal, Eco & Fair)	Veerle Devaere	056 25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
kemp	Patrick De Ceuster	02 893 09 60	patrick@wervel.be
zaadautonomie & gentechnologie	Louis De Bruyn	015 3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02 893 09 60	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02 893 09 60	patrick@wervel.be
WTO & voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02 893 09 60	luc@wervel.be
diversiteit	Patrick De Ceuster	02 893 09 60	patrick@wervel.be
inspringtheater	Souliman Diraa	0499 62 06 51	diraa.souliman@gmail.com
vorming en educatie	Veerle Devaere	02 893 09 60	veerle@wervel.be

Tenzij anders vermeld, valt de inhoud van de Wervelkrant onder Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 2.0 België licentie. Overnemen mag voor niet-commerciële doeleinden, mits naamsvermelding en zonder bewerkingen.

De Vlaamse overheid is niet verantwoordelijk voor de inhoud van deze krant.

Boer overboord!

Wervel zet mee zijn schouders onder het debat rond eerlijke prijzen in de landbouwsector. Met eerlijke prijzen bedoelen we dan niet dat een melkveehouder toch graag 10 cent meer zou willen voor een liter *melk*. Neen, we bedoelen dan prijzen die alle kosten dekken: de investeringskosten, de toeleveringskosten, de kosten verbonden aan extra inspanningen om het milieu te beschermen, naast een degelijk inkomen.

Maar zo zit onze economie niet in elkaar. Wij verheerlijken het principe van vraag en aanbod. Daalt de vraag, dan daalt de prijs. We blijven wél verder produceren, maar nemen het eerst met het milieu wat minder nauw. De natuur is buigzaam. Indien nodig nemen we het er ook bij dat er geen inkomen is. We nemen de magere met de vette jaren. Als het nog erger wordt, treedt een tweede basisprincipe van onze economie in werking: we krijgen krediet bij de toeleveranciers. De kredietverstrekkers nemen de investeringen tenslotte als onderpand.

De boer zou heel wat flexibeler moeten zijn en aanleveren waar veel vraag naar is, want daarvoor is de prijs ook hoger. Volgens De Boerenbond werkt dat principe op lokale schaal: "Doordat er vorig jaar verschillende veeboeren stopten, verminderde het aanbod en steeg de verkoopprijs van vlees met 6 tot 7 procent." Maar tegelijkertijd daalde in datzelfde jaar de prijs per varken voor de boer wel met 11%. En dat is geen uitzondering, maar eerder een trend. "Onze rundvee- en varkenshouders zijn al jaren de verliezen aan het opstapelen. Van degenen die nog niet gestopt zijn, kan het merendeel enkel bezig blijven door de leverancierskredieten verder op te laten lopen. Hoelang nog vooraleer deze zeepbel barst?", vraagt het Algemeen Boerensyndicaat zich af.

Dat onze economie zeepbeleigenschappen heeft, bleek al uit de financiële crisis waar we sinds 2008 in verkeren. Maar intussen is er nog niet veel veranderd aan de zieke economie. Het is een logge tanker die bijgestuurd moet worden, om even de woorden van Piet Vanthemsche te gebruiken. Zoiets als de Titanic die veel te snel vaart en nog probeert bij te sturen als de ijsberg uit het niets opduikt. En wat is onze rol in dit socio-economisch drama? Wij staan niet aan het roer van het schip, zoveel is duidelijk. We proberen dan maar wat zand in de machine te gooien. En we ondersteunen nieuwe vormen van lokale economie zoals de succesvolle CSA-zelfoogstbedrijven, zeg maar reddingssloepen. Gerommel in de marge volgens de ene, de enige uitweg volgens de andere. Brad Werner ontwikkelde op het Complex Systems Laboratory van de universiteit van Californië een ingewikkeld computermodel waarin alle interacties tussen mens en natuur uitgewerkt werden om parameters kunstmatig te veranderen en de verschillende toekomstbeelden af te tasten. En wat blijkt? Slechts één parameter biedt nog hoop op een positieve afloop en dat is actie van onderuit. Zand in de machine, want een echte rem zit er niet op, op onze tanker. Boerenbond blijft intussen bij het idee van transformatie, het bijsturen van de logge tanker zonder vaart te minderen of een andere vaarroute te kiezen. Boerenbondvoorzitter Piet Vanthemsche erkent het belang van de nieuwe vormen van landbouw, maar om zelf actief die weg op te gaan met de grootste landbouworganisatie van Vlaanderen, is er geen haast. De ijsberg is nog niet in zicht.

Inhoudstafel

Editio	3
Kookworkshops	4
Interview Piet Van Themsche	6
20 jaar Via Campesina	12
Vlaamse veehouderij	16
D19-20	18
Project SOILSERVICE	19
Coverboer François Ongenaert	20
Vlaams agroforestrybeleid	21
EURAF	23
Waarom ik Wervel steun	26
Legaten	26
Vrijwilliger: Rita	27
Fotocollage Hennepweek	28
Boek: Heel de wereld	30
Poëzie	31

Kookworkshops

“Smaak van diversiteit”

Een team van vrijwilligers biedt sinds enkele maanden kookworkshops aan vanuit het originele - deels op hennep papier gedrukte - Wervelboek 'De Smaak van diversiteit'. Verschillende thema's van het boek zijn mogelijk: 'oergranen en glutenvrij', 'koken met minder of geen vlees', 'lokaal en fair'...

In het voorjaar van 2014 zijn er alvast weer drie woensdagavonden in **'Het Elzenhof' te Elsene**, namelijk op **12/02, 12/03 en 23/04, telkens van 19 tot 22 uur.**

Inschrijvingen en info
bij myriam.saenen@vgc.be.

Misschien ook iets voor in jouw regio?

Contacten, info en voorwaarden bij
Katrien Van Oost, katrien@wervel.be

**Kookavond 1: glutenvrij en divers
'Injera teff koek met vulling'**

**Kookavond 2: glutenvrije wereldburgers
en diverse 'kikkererwtenpindaballetjes'**

**Kookavond 3: glutenvrij bakken en
(h)eerlijke desserts**

A

Op 23 oktober 2014 zijn we
te gast in de regio Deurne
(Antwerpen).

DIEST

Liefhebbers koken met fairtrade producten

De liefhebbers aan de slag met glutenvrije producten. Foto Bollen

Twintig kookliefhebbers gingen gisteren aan de slag met biologische en glutenvrije producten tijdens de activiteit 'Koken met Oergranen' van de trekkersgroep Fairtrade Diest in zaal Ons te Huis. De deelnemers gebruikten enkel granen en ingrediënten uit de fairtradehandel. «We bereiden vandaag aardappelsoep, kinoa met diverse groenten, pindaballetjes en kikkererwten, glutenvrije pannenkoeken met een kruidige vulling en een glutenvrije cake met boekweitmeel», vertelt Mimi Veulemans. «De workshop was volledig volzet. De interesse in vegetarisme en fairtrade neemt de laatste jaren dan ook sterk toe. Mensen weten graag waar hun producten vandaag komen. We gaan het initiatief zeker nog een keer herhalen.» De deelnemers kregen na de les een boekje met gerechten mee naar huis. (KBB)

Fotoverslag van drie activiteiten: Wereldwinkel Brussel & Masereelfonds, Wereldwinkel Fair Trade Gemeente Diest & GROS Deinze

Interview met **Piet Vanthemsche**

Fair inkomen voor de boer - Lidl en IKEA kunnen rekenen op BB-acties als ze braderen met voedsel. Maar Guy Van den Broek (volgens Vilt "één van de laatste landbouwspecialisten bij de algemene pers") haalde voor hij op pensioen ging zwaar uit naar Boerenbond. "Ontstaan met de bedoeling om de boer te laten delen in de meerwaarde die zijn grondstof in de verdere keten oplevert, zijn coöperaties uitgegroeid tot volwaardige marktspelers die eerder hun eigen marktaandeel willen vergroten dan dat ze oog hebben

voor de prijs aan de producent. De landbouwcoöperaties in het Westen zijn hun oorspronkelijke doel voorbijgeschoten."

W Klopt zijn analyse?

P Ik heb dat gelezen toen, dat was een merkwaardig artikel van hem. Ja en neen, soms wel en soms niet. Coöperaties vinden zichzelf altijd opnieuw uit. Bestaande coöperaties worden scherp gehouden door altijd nieuwe grass-roots-coöperaties. Die mensen vinden het opnieuw uit. Soms als antwoord op bestaande coöperaties.

Structuur van Boerenbond

W Laten we het hebben over de coöperaties die dochter zijn van de holding.

P Wij hebben geen coöperaties.

W Zijn dat technisch gezien geen coöperaties meer?

P De structuur van de Boerenbond is zoals hij is. Wij zijn tegelijk een belangenverdediger van beroepsland- en tuinbouw, een middenveldorganisatie, en we hebben een financiële coöperatieve holding. Het is wat het is, tot spijt van wie het benijdt. Ik vind het belangrijk dat we daar transparant over communiceren.

Het kapitaal dat in de financiële holding aanwezig is, is dodehandkapitaal. Dat betekent dat er geen coöperatieve aandeelhouders zijn in de holding. Met de holding hebben we een aantal prioriteiten: (1) financiering van de organisatie van Boerenbond, met 200 mensen in dienst, voornamelijk gefinancierd met een dividend uit de holding; (2) een aantal eigen bedrijven (Aveve, SBB, de helft van Certara,...); (3) medeverankeraar in KBC (bijna 13%), waardoor we zo samen met CERA en een aantal Vlaamse families referentie-aandeelhouder zijn in de Belgische bankverzekeraar; (4) Agri-Investment Fund, waar we trachten te investeren op plaatsen waar we toegevoegde waarde kunnen bieden als investeerder.

Het bestuur van Boerenbond, de belangenverdediger en het bestuur van de financiële holding MRBB zijn gescheiden van elkaar. Het hoofdbestuur van de belangenverdediger Boerenbond bestaat helemaal uit actieve land- en tuinbouwers: jongeren, vrouwen, de sectoren, en de provincies. In het bestuur van de financiële holding waarvan ik voorzitter ben, is Chris Coenegrachts als enige actieve landbouwer lid. De Raad van Bestuur van MRBB heeft ook een aantal onafhankelijke bestuurders, en da's verschillend van het Nederlandse model, waar het bestuur van ZLTO en Vion hetzelfde was.

Via ons investeringsfonds hebben we geïnvesteerd in de suikerverwerking op het moment dat het suikerregime herzien werd. Ook in Covalis, de coöperatieve in de varkenshouderij, waarmee we de modernisering van de slachthuizen hebben gefinancierd. U kan daar natuurlijk kritiek op hebben. Er zijn mensen die zeggen: "Boerenbond is rechter en partij, of je hebt een belangenconflict; je kan de belangen van de landbouwers niet meer verdedigen omdat je ook belang hebt aan de andere kant." We hebben dat goed gescheiden in onze bestuursstructuren, het loopt samen in mijn persoon, maar er is een afspraak dat, als het erop aankomt, de belangenverdediging van de boer vooropstaat. Ik probeer dat zo goed mogelijk door te trekken in de manier waarop de verschillende takken van onze organisatie bestuurd worden. Maar het is een perceptie natuurlijk, de Boerenbond behoort nu eenmaal tot het establishment: we zijn 125 jaar oud en ik leef daarmee. Ik ben voorzitter van de belangenverdediger en van de financiële holding, ik speel mijn rol en probeer dat op een integere manier te doen. Maar ik leef met de kritiek en probeer uitleg te geven als die kritiek op ons gegeven wordt. Ik neem aan dat de buitenwereld zegt: "Het is allemaal één pot nat", enzovoort.

W Is Boerenbond structureel in staat om agro-ecologie te promoten, wat onder andere neerkomt op meer bedrijfsautonomie, lees: minder omzet voor de dochterondernemingen...

P Wij zijn daar perfect toe in staat. Mochten we daar niet toe in staat zijn, dan zit ik hier geen dag langer meer. De bedrijven zijn er om te ondersteunen, niet om het model te bepalen natuurlijk. Beoordeel ons op hetgeen we doen, en op hetgeen we meegeven aan onze mensen; wij zetten wel degelijk in op het verminderen van inputs, op het verminderen van impact. Als we er niet toe in staat zouden zijn, dan zouden we het natuurlijk niet doen.

"Belangenconflict? We hebben dat goed gescheiden in onze bestuursstructuren, het loopt samen in mijn persoon, maar er is een afspraak dat, als het erop aankomt, de belangenverdediging van de boer vooropstaat."

W Moet onze landbouw blijven concurreren met de rest van de wereld?

P In de mate dat de markt dat toelaat, zullen we dat doen. En in de mate dat we niet competitief zijn, zullen we het niet doen. We leven in een gebied dat uitermate goed geschikt is om aan land- en tuinbouw te doen. Met de Golfstroom, het maritiem klimaat en de goede grond die meestal heel intensief bewerkt wordt.

Onze landbouw is wel kleinschalig. We zullen in de schaal nooit het competitief voordeel halen. We leven ook in een dure omgeving. Qua kosten zullen we nooit de goedkoopste zijn. Dus zullen we dat automatisch compenseren op andere manieren. En dat zal voor een stuk zijn door productiviteit, wat we eigenlijk wel doen: ik denk dat we tot de meest productieve landbouwgebieden ter wereld behoren, en we zullen het een stuk zoeken in toegevoegde waarde, die niet noodzakelijk op het niveau van de landbouw gecreëerd wordt. Ik denk dat je in Vlaanderen de landbouw niet kan los zien van de voedingsindustrie. Je hebt een heel performante landbouw en een heel performante voedingsindustrie.

W Ann Nachtergaele van de voedingsindustriefederatie zei onlangs in een interview over transitie dat de impact van voedselteams veel breder is dan de cliënten van het systeem zelf, maar de maatschappij heeft wakker geschud over de kwaliteit van voedsel. Is dat geen teken aan de wand dat bulkproductie hier op termijn minder potentieel heeft om toegevoegde waarde te creëren dan producten met hogere toegevoegde waarde?

P Ik weet het niet. Sommige mensen die zeer vooraanstaand zijn in de landbouw zoals Aalt Dijkhuizen, voorzitter van Wageningen Universiteit, zweren bij intensivering en het productivistische model. Er zijn anderen die zeggen: dat is geen duurzaam model. En het is waar dat de intensiviteit van onze landbouw grote uitdagingen stelt op het vlak van duurzaamheid in al zijn aspecten: economische, ecologische en sociale. Maar daaruit concluderen dat dat model niet zal overleven? Ik denk dat het wel zal overleven. Aan de andere kant heb je gelijk dat de initiatieven die weer een veel nauwere band zoeken tussen voedsel en consument, een bredere impact hebben. Dat is een maatschappelijke evolutie waar me niet mogen naast kijken, vind ik. Wat gebeurt is wel relevant, maar ik denk niet dat het ene het andere zal vervangen. Ik denk dat we veel meer discussies zullen hebben over evenwichten in systemen. En de nieuwe vormen van landbouw zullen daar een belangrijke rol in spelen.

W Gaan de niches het regime overnemen om even het transitiejargon te gebruiken?

P Ik heb zelf niet meegedaan aan die transitiediscussie, maar ik noem het dikwijls de horzelfunctie. Wij zijn soms geïrriteerd door wat jullie schrijven en door jullie standpunten, en aan de andere kant

houden ze ons wel scherp. In die zin dat we, wanneer we dat zien, dat trachten in te calculeren in ons ideeëngoed.

W Boerenbond gelooft in tegenstelling tot ABS niet in productiebeperking.

P Ik geloof niet dat productiebeperking op zich leidt tot rechtvaardiger prijzen. De crisis in de Canadese melkveehouderij is even diep geweest als in de onze, denk ik. De melkcrisis bij ons in 2009 heeft zich voorgedaan binnen een systeem van productiebeperking.

W Het Europees systeem van handel in emissierechten is ook zo'n systeem. Als de markt niet de juiste plafonds krijgt, dan kan het systeem niet werken.

P Er zijn zodanig veel beperkende factoren in onze omgeving, dat je echt geen productiebeperking nodig hebt om bijvoorbeeld de omvang van een bedrijf te beperken. Er zijn heel veel beperkende factoren: emissies, stikstofdepositie, de relatie met speciale beschermingszones. We hebben wel aandacht voor die discussie, in de zin dat we ook de Nederlandse discussie volgen over de megastallen. Het is de vraag of zoiets in Vlaanderen maatschappelijk wenselijk is. Maar de theorie van de mensen die zeggen: we gaan bewust schaarste creëren, en daardoor gaat de prijs van het product stijgen, daar ben ik het eigenlijk niet mee eens.

W Hoe kunnen in ons huidig marktsysteem de prijzen beter worden?

P Ten eerste: wij zijn niet tegen regulering van markten. Wij hebben mee het standpunt van 11.11.11 onderschreven. Twee: we zijn voor het recht dat bepaalde regio's in de wereld hun landbouw mogen afschermen om hem te laten ontwikkelen. We hebben het zelf gedaan, de Europese landbouw is daardoor geworden wat het is. Drie: ik geloof dat overheden een beleid moeten voeren dat prijsvolatiliteit tegengaat, en dat doe je door als overheid een stuk voorraden te beheren. Nu doen grote particuliere bedrijven dat. Voorraadbeheer kan bij grote volatiliteit in ontwikkelingslanden de toegang tot voedsel garanderen en in ontwikkelde landen die prijsjachtelingen wat wegnemen. Want dat is de grootste vijand van onze familiale landbouw: extreme prijsvolatiliteit. En tot slot moet je in de primaire sector uitzonderingen kunnen voorzien op het vlak van mededinging als het gaat over samenwerking tussen boeren: omdat zij als geatomiseerd stuk gekneld zitten tussen hele grote toeleveranciers en hele grote afnemers. Door de afbouw van het markt- en prijzenbeleid heeft Europa onze landbouw meer blootgesteld aan marktfluctuaties. Wat je afneemt aan de ene kant, moet je bijgeven aan de andere kant. Met name door boeren het recht te geven zich te organiseren en prijsafspraken te maken. Dat kan *à la limite* veel sterker zijn dan een beetje subsidie krijgen.

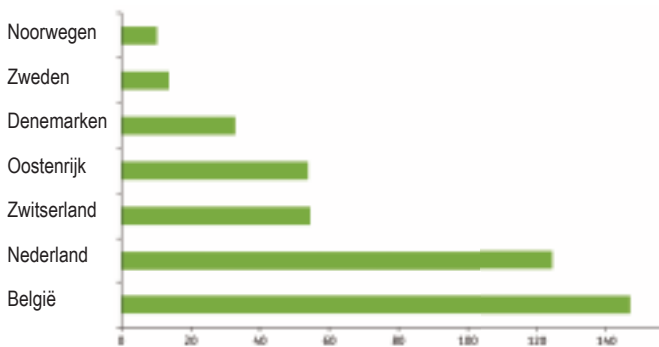
Natuur en landbouw

W Wat is de rol van biolandbouw?

P Biolandbouw is voortrekker in het ontwikkelen van methodes, en leert ons dat je met veel minder van die inputs toch kunt produceren. En we zijn daar eigenlijk vrij actief mee bezig, via de antibiotica in de veeteelt bijvoorbeeld. Boerenbond zette een project op zodat varkenshouders op een dierenarts een beroep konden doen voor een antibiotica-audit. Eerst wilde geen enkele varkensboer dat doen. Nu zijn er 65 boeren, en hun antibioticagebruik daalde met 60% terwijl hun productiviteit licht steeg.

Antibioticagebruik in veehouderij (mg per kg levend gewicht)

(Bron: Journal of Antimicrobial Chemotherapy november 2013)

W Wat kunnen biolandbouwers leren van gangbare collega's?

P Boekhouden en machinebouw. Vooral boekhouden is frappant: wij geraken niet aan bioboekhoudingen. Ik wil wel hun rentabiliteitsmodel zien en wat ze nu uit de markt halen. Je zou toch als bioboer echt meer uit de markt moeten kunnen halen. Ik weet niet of dat altijd werkt.

W "Universiteiten zijn te weinig bezig met agro-ecologie", zei u dit voorjaar.

P Ze zijn te weinig bezig met primaire productie. Als ik de landbouwfaculteiten bekijk, die zijn vooral bezig met high-tech, het is niet sexy om in de primaire productie als onderzoeker actief te zijn, daar win je geen prijzen mee tegenwoordig. In de biotech wel...

W In VN-rapporten als IAASTD wordt toch aan de kaak gesteld dat er een onevenwicht is tussen privé- en overheidsgefinancierd landbouwonderzoek.

P Je zal altijd een discussie hebben over het evenwicht, maar publiek onderzoek blijft heel belangrijk. De groene revolutie was daarop trouwens gebaseerd. Men kan kritiek hebben op de verstrengeling tussen industrie en publiek onderzoek, maar het is nu eenmaal een richting waarin onze onderzoekssystemen zijn geëvolueerd.

W Gaëtan Vanloqueren, adviseur van Olivier De Schutter, stelt dat er te weinig agro-ecologisch onderzoek is waar de familiale boer van profiteert, en te veel onderzoek waar industriële spelers geld aan kunnen verdienen.

P Ik denk dat de huidige trends op wereldvlak inderdaad meer in die richting zullen sturen. Als je kijkt wat de FAO nu publiceert over de wereldvoedselproblematiek, dan is het heel duidelijk dat men op zoek is naar een nieuwe groene revolutie zonder de nadelen van de eerste. De eerste was een productivistisch model met heel weinig oog voor impact op het leefmilieu en de volksgezondheid en in die tijd was dat waarschijnlijk wel verantwoord. Vandaag zoeken

we naar systemen die veel minder afhankelijk zijn van inputs van fossiele brandstoffen en die meer in evenwicht zijn met de natuurlijke omgeving. Onze universiteiten zijn daar vandaag te weinig mee bezig. Ik zou wel graag hebben dat ze er echt meer aan werken.

W Wervel discussieert liever over "meer biodiversiteit" dan over "minder schade".

P Het ene kan niet zonder het andere.

W Bijvoorbeeld "minder CO2-uitstoot per hectare". Landbouw zou toch CO2 moeten vastleggen in plaats van uit te stoten. Nu stoot zelfs grasland CO2 uit.

P In theorie is dat juist. Maar je moet kijken naar het hele systeem: het is een tanker die je van richting moet doen veranderen. En daarvoor heb je modellen nodig, handvaten, waarin boeren hun bedrijf herkennen, en dat is zeer moeilijk.

W Alle boeren weten toch: hoe meer organische stof in de bodem, hoe beter. Daar is toch bijna geen aandacht voor?

P Ik denk dat die aandacht heel snel aan het terugkomen is. Wij beheren de grootste koolstofvoorraad ter wereld, de bovenste 90 cm van het aardoppervlak.

W..., die we in Vlaanderen op 70% van het areaal verliezen...

P Voor een stuk wel en we zullen inspanningen moeten doen. We gebruiken dat in de discussie rond het mestactieplan. Je zou eigenlijk meer voorrang moeten geven aan systemen die koolstof weer in de bodem brengen. Op dat vlak is het mestactieplan een beetje doorgeschoten naar de verkeerde kant.

W Hoe komt het dat het mestactieplan er zo uit ziet? Wie zit daar eigenlijk achter?

P Iedereen en niemand. Ik heb zelf jaren in het beleid gewerkt en op den duur vond een kat zijn jongen daar niet meer in terug. En dan vraag je je af: hoe is het mogelijk dat dit zo ingewikkeld geworden is? Het mestactieplan is een stuk overregulering die waarschijnlijk goed bedoeld was, maar het resultaat is een veelkoppig monster. De mestreglementering verhindert sommige boeren om goede landbouwpraktijken toe te passen. Ik pleit daarmee onze sectoren niet vrij, ik schrijf al een hele tijd: het mestprobleem gaan we zelf moeten oplossen, het is onze verantwoordelijkheid. Ik heb gezegd aan onze boeren: ofwel voeren wij een lang en pijnlijk achterhoedegevecht en zadelen wij de volgende generatie op met een onoplosbaar probleem, ofwel bijten we door de zure appel en proberen wij ons probleem zelf op te lossen.

W De perceptie bij het publiek is dat jullie een achterhoedegevecht voeren.

P Natuurlijk, we hebben het ook twintig jaar gedaan. Maar lees wat wij publiceren, wij zijn echt het geweer van schouder aan het veranderen.

W Kan Vlaanderen in theorie een oneindig grote veestapel hebben als we alle mest exporteren?

P Als je de milieu-impact kan neutraliseren, kan je in principe een oneindig grote veestapel hebben. (Lacht) Maar het gaat niet alleen over mest, ook over stikstofdepositie en ammoniakuitstoot. Ik denk dat we technische oplossingen hebben voor het beheren van de mestproblematiek. Ik vermoed dat het probleem van de stikstofdepositie groter zal worden dan dat van de verzuring door mest. Maar onze veestapel kan niet oneindig groeien, da's ook niet wenselijk. Heel veel regels zorgen nu al voor beperkingen.

Foto Agriflanders

Kris Peeters & Piet Vanthemsche: nemen ze de handschoen op?

Veevoer

W Als het om grond gaat, schuwt Boerenbond ook 'harde acties' niet, zoals de blokkering van de Kallosluis in de Waaslandhaven dit voorjaar. Toegang tot grond is cruciaal. Wervel voerde deze zomer ook actie, onder andere hier op kantoor, ook rond toegang tot grond, maar dan overzee. Hoe blikt u daarop terug? De nieuwe CEO van Nestlé Europe toonde zich recent dankbaar dat er ngo's zijn die op de problemen van palmolieproductie wijzen.

Ik ken het MVO-programma van Nestlé. (Nvdr Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen = MVO)

W Was U Wervel ook dankbaar?

P (lacht) Nee, die dag was ik Wervel niet dankbaar. Hier viel een bende mensen binnen met een spandoek en ik heb daar iets over geschreven.

W We lazen dat en begrepen het niet, onze woordvoerder tijdens de actie heeft jarenlang op het ILVO gewerkt rond intensieve varkenshouderij...

P Neen, neen, men heeft mij gebriefd dat de actievoerders niet wisten wat ze bij ons kwamen doen.

W U bent blijkbaar slecht gebriefd.

P Maar goed, dan ben ik slecht gebriefd. Maar ik ben jullie niet altijd dankbaar, neen. Jullie zijn ons ook niet altijd dankbaar, vermoed ik.

W U zegt 'die dag', maar wat nadat u er een paar nachten over geslapen had?

P Ik begrijp wel jullie uitgangspunten.

W Had u toch niet enige sympathie, ergens, voor die niet-ingehuurde wereldverbeteraars?

P Ik accepteer dat jullie die functie spelen, natuurlijk.

W Heeft u niet vooral gereageerd naar aanleiding van de actie-foto in De Standaard?

P Neen, helemaal niet, ik hou wel van een beetje polemiek natuurlijk.

W Blijkbaar hebben wij ook mensen gevonden hier in de cafetaria die niet wisten wat er aan de gang is in de gebieden waar soja geteeld wordt. Want één van de antwoorden van uw personeel op wat onze woordvoerder zei was: "Wij doen als Boerenbond al heel veel aan die problematiek."

P Dat is ook juist.

W De vrouw uit het conflictgebied antwoordde daarop: "Weet u dat er bij ons mensen worden neergeschoten, wekelijks, wegens landconflicten in verband met sojateelt?", dan kreeg ze als antwoord van uw medewerkers: "Dat wisten wij niet, dat is een heel ander verhaal." We evalueerden de actie dan ook positief: wij hebben mensen ingelicht.

... "Wanneer je over kennis beschikt en je bent je bewust van die kennis, dan ben je verantwoordelijk, of je er nu iets mee doet of niet." ¹ Sartre

P Als jullie niet zouden bestaan, zouden we jullie moeten uitvinden, dus ik heb daarmee geen probleem. Alleen moet je ons niet opzadelen met het leed van de wereld. Ik wil wel discussiëren over duurzame systemen, en ik ben akkoord met jullie dat er een aantal toestanden zijn in de wereld die wij nooit zouden mogen accepteren. Dat gaat dikwijls over toegang tot grond, of over conflicten tussen lokale boeren en landbouwindustriën die in bepaalde gebieden actief zijn, dat is juist. En ik vind dat wij een rol moeten spelen in die discussie, maar tussen dat en zeggen: de varkenshouderij in

¹ Jochen Zeitz, voormalig CEO van Puma, gebruikte dit citaat onlangs op het International Supply Management Congress 2013 in Amsterdam. Zeitz richtte samen met Richard Branson het B Team (zie www.bteam.org) op, dat bestaat uit Business Leaders die de daad bij het woord voegen qua duurzaamheid.

“ Als jullie niet zouden bestaan, zouden we jullie moeten uitvinden ”

België is onaanvaardbaar omdat jullie sojaschroot invoeren, dat is een brug te ver.

W Zo zwart-wit stellen we het niet: bepaalde aspecten van de impact zijn onaanvaardbaar.

P Ik ben het daarmee eens, maar we werken eraan.

W U ging naar Argentinië op vakantie? We kregen deze foto's uit Noord-Argentinië ...

P Ik heb vanuit het vliegtuig gezien wat ze doen met die bossen.

W... Dit gaat over dorpen, waar men RoundUp sproeit langs de huizen van de mensen. Deze foto's (misvormingen, verminkingen, door RoundUp) zouden we ons tien jaar geleden kunnen inbeelden, toen RTRS opgestart werd. Maar ze dateren van deze zomer. Blijkbaar verbetert het niet en zijn er mensen hier in huis die het zelfs niet weten. Veevoeder is toch jullie core business?

P Maar nog eens: heel de Vlaamse industrie is zeer afhankelijk van de import van grondstoffen. Vlaanderen is een fabriek, die grondstoffen invoert en afgewerkte producten weer uitvoert.

“ De Vlaamse land- en tuinbouw bestaat voor meer dan 90% uit familiale bedrijven, bedrijven die heel ver verwijderd zijn van de ‘fabriekslandbouw.’ ” (Piet Vanthemsche in Boer & Tuinder, november 2013, naar aanleiding van de VN-campagne voor 2014 als Internationaal Jaar van de Familiale Landbouw)

W Het actieplan ‘Alternatieve eiwitten’ ligt te sudderen. Na zoveel jaar zien we rond lokale productie van eiwitten weinig gebeuren. Vindt uzelf dat het goed gaat, of te traag?

P Ik vind dat we aan het schema dat we vooropgesteld hebben, moeten vasthouden. En dat is jaar per jaar meer....Dus: alles laten voldoen aan de hoogste norm lukt niet op korte termijn. Wat we met de keten afgesproken hebben, is om het jaar per jaar te verbeteren, we moeten ons zeker aan die doelstelling houden.

W De hoogste norm is RTRS?

P Ja.

W RTRS sluit de problemen niet uit. Ook in een advies van de FRDO wordt die ‘hoogste norm’ betwist.

P Daarover verschillen we van mening. Je kan dat betwifelen, maar het zijn stappen vooruit.

W Misschien tegen ontbossing, maar niet tegen RoundUp.

(Nvdr: Het RTRS-label heeft een lastenboek waar niets in staat rond bijvoorbeeld Roundup, terwijl het verbruik van landbouwgif vernegenvoerdigd is de laatste 23 jaar in Argentinië)

P Dat is een discussie die we moeten voeren. Maar nog eens: ons opzadelen met het wereldleed, dat aanvaard ik niet. Maar ons stimuleren om meer stappen te zetten, dat aanvaard ik wel. En die discussie wil ik wel aangaan op een faire manier.

Wat de verantwoorde diervoederstromen betreft, zou ik een ganse theorie kunnen afsteken. Wij produceren varkens in België. Als we hier minder varkens produceren, zullen ze elders in de wereld

geproduceerd worden. Op het vlak van milieu-impact kunnen we hier efficiënter varkens produceren dan veel van de andere delen van de wereld. Waarom zouden we dan in godsnaam die varkens hier niet produceren? Want als je hier afbouwt en delokaliseert, krijg je een soort lek in je systeem en verhoogt de milieu-impact van het stuk productie dat zich delokaliseert.

W Goh, daar bestaan wel andere theorieën over. Nederlandse publicaties over milieu-impact van veehouderij stellen dat de impact per eenheid product gelinkt is aan de hoeveelheid totale productie. Wanneer de veestapel alle reststromen gebruikt, zit de milieu-impact op het laagste niveau. Zodra je krachtvoer gaat telen, stijgt de milieu-impact fors per eenheid product.

P Dat is ongetwijfeld zo, maar je denkt toch niet dat het elders anders zal gebeuren?

W Wel, als de varkensproductie hier afgebouwd wordt, en ze elders, waar er nog geen is, wordt opgebouwd, en zij ter plekke reststromen consumeert, dan kan de globale impact van de varkenshouderij overal afnemen.

P Ik denk dat je in de intensieve veehouderij altijd te maken zal krijgen met zeer intensieve houderijsystemen. Je moet eens naar Noord-Afrika gaan, rond de steden staat het daar vol kippenstallen. Die mensen hebben geen voeder: die voeren alles in. Alles! Niet overal in de wereld kun je aan landbouw doen, hé.

W Werken jullie aan duurzaamheid vanuit een gevoel van urgentie?

P Het is dubbel: het is ook uit eigenbelang. Als je het zelf in handen kan houden, kan je zelf beter sturen. Maar het is heel duidelijk dat wij voor een formidabele uitdaging staan. Maar wij zijn geen 100% wereldverbeteraars, zoals jullie zijn, wij zijn ook belangenverdedigers. Ik kom daar ook altijd voor uit. Als we iets doen, is dat dikwijls uit welbegrepen eigenbelang. Qua verduurzaming, ben ik ervan overtuigd dat je dikwijls een win-win kunt maken. Dat verhaal van de antibiotica bewijst dat. We hebben veel gewoontes. We hebben generaties landbouwers, dierenartsen, landbouwingenieurs, getraind op een bepaald systeem. Dus gaan we tijd nodig hebben om nieuwe inzichten te verwerven en nieuwe methoden toe te passen.

W Of oude inzichten te herwinnen, zoals eiwitgewassen in de teeltrotaties.

P Het is te zien door welke bril je het bekijkt.

W Da's voor de akkerbouwer goed: meer organische stof, betere nutriëntenefficiëntie, en voor de veehouder: weg volatiele sojaprijzen.

P Maar als je een win-win kunt maken, zullen de mensen het doen. Ik twijfel daar niet zeer sterk aan, hoor.

W Hoe verklaart u dat Erik Mathijs op de voorstelling van het landbouwtransitierapport van VMM ineens begon over het boek van Boerenbond-adviseur Renaat Tijskens? Een landbouw-ecologisch essay waarin gepleit wordt voor een importheffing op eiwitgewassen, en het lokaal sluiten van kringlopen? Is dat ooit bespreekbaar geweest voor Boerenbond?

P Ik heb het niet gelezen, maar laten opzoeken, ik heb Renaat Tijskens gekend toen ik als dierenarts op het Ministerie van Landbouw werkte. Tijskens was adviseur van het hoofdbestuur van Boerenbond en was een stuk visionair: hij heeft het eiwitprobleem voorspeld, het tekort aan eiwit, hij heeft de mestproblematiek voorspeld, dat moet in de jaren '80 geweest zijn, veronderstel ik.

(Nvdr: het boek *Het graan, het varken en de glimlach van een kind* dateert van 1995. Dhr. Vanthemsche beloofde Wervel nog een uitgebreider antwoord. Enkele dagen later stuurde hij deze "info van mensen die in die tijd werkzaam waren bij BB":

Renaat Tijskens schreef dat essay op vraag van de Stichting Leefmilieu in 1994. Het was eerder een eigenzinnige uitdagende kijk op de intensieve veehouderij die in de tweede helft van de jaren '80 en begin de jaren '90 volop aan de gang was. Het essay is een persoonlijke (visionaire) visie van Tijskens die ervan overtuigd was dat de landbouw verder zou groeien, specialiseren en intensiveren maar meteen ook wilde wijzen op de gevaren die eraan gekoppeld zijn. Nu en dan bracht hij daarvan een aantal aspecten op vergaderingen en voordrachten, maar steeds wees hij er op dat dit zijn visie op de feiten was. (Noot van de Wervelredactie: lees in Wervelkrant 2012/4 een bespreking)

W Hij zegt eigenlijk: we hebben een importheffing nodig op eiwitgewassen want die goedkope soja zorgt ervoor dat heel ons systeem uit evenwicht geraakt. En nu zijn we er afhankelijk van, met alle problemen vandien. Kortom: een economische lose-lose.

P Maar het inkomen van veel Vlaamse boeren is er vandaag wel van afhankelijk.

W Je kan een negatief inkomen toch niet echt een inkomen noemen? In de varkenshouderij de laatste 3 jaar bijvoorbeeld. 2012 was een redelijk jaar voor de varkenshouders. Nu zit het weer bijzonder slecht met de volatiliteit, maar....

W Als je de laatste vijf jaar het gemiddeld netto-arbeidsinkomen

bekijkt in de varkenshouderij, kan je toch bezwaarlijk van een inkomen spreken?

P Individuele verschillen tussen bedrijven zijn zeer groot. Gemiddeld is het heel moeilijk, de laatste vijf jaar waren een heel moeilijke periode, met ups en downs, dat is een deel van het probleem. Men voorspelde in 2009 ook het einde van de melkveehouderij. Ik denk dat we er weer bovenop komen, maar we hebben het vandaag heel moeilijk, en de reden daarvoor is: vlees is te goedkoop. We moeten de gestegen grondstoffenprijzen doorrekenen in de prijs van het product. Er moet een nieuw evenwicht komen, anders zal het niet lukken. Dat is evident.

W U heeft het op uw palmares om als eerste Boerenbondvoorzitter de vleesoverconsumptie aan te kaarten, ook naar uw leden. Ziet u potentieel in 'minder en beter vlees' om het inkomen van boeren te verhogen?

P Vlees is een (aarzelend)... duur product. De race naar de bodem zou gestopt mogen worden. In plaats van het te banaliseren, zou je het op een heel andere manier een plaats kunnen geven, en dan zouden we een andere discussie hebben, denk ik.

W En 'minder en beter', is dat iets?

P Ja natuurlijk, waarom niet?

W Hoe staat u tegenover het begrip "transitie"? Is die nodig? Of volstaat "transformatie" en zijn er geen systeemfouten?

P Goh, het gaat over een logge tanker die van koers moet veranderen. Jullie stelling dat er fundamentele systeemfouten zijn, aanvaard ik als een insteek in het maatschappelijk debat, maar het is niet mijn insteek. Ik geloof dat we meer effect kunnen bereiken door transformatie, stap voor stap...

W En zal dat snel genoeg gaan?

P Anderen zullen vragen: gaat dat niet te snel?

Interview: Patrick De Ceuster & Jeroen Watté

Piet Vanthemsche kookt van woede?

Wervel ging in gesprek met Joop de Koeijer en Hanny Van Geel van de Nederlandse akkerbouwvakbond, lid van Via Campesina, dat nu 20 jaar bestaat.

De beginjaren

De kiem van Via Campesina ligt bij een netwerk, opgezet door Europese ontwikkelingsorganisaties. De bedoeling van de Europeanen was vooral kennisuitwisseling. Maar in het begin van de jaren '90 werd landbouw voor het eerst betrokken bij het wereldhandelsoverleg, de GATT¹, later omgevormd tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO). Voor de boerenleiders uit het Zuiden voldeed een kennisnetwerk niet meer. Er was een bundeling van krachten nodig tegen de voorgenomen liberalisering van de wereldhandel in landbouwproducten. Dat zou namelijk betekenen dat er geen bescherming tegen goedkope, gesubsidieerde importen meer zou kunnen zijn. En dus de bestaansmogelijkheden voor de landbouw, die voor de lokale of regionale markt produceren, verder zouden verslechteren. Zo is vanaf haar geboorte "het recht op voedselsovereiniteit" de centrale politieke boodschap van Via Campesina.

Boerenorganisaties uit het Zuiden kennen de nadelen van een gebrek aan democratie. Daarom zijn democratische regels binnen de organisatie belangrijk: gelijke rechten van vrouwen, mannen en jongeren, roulerend leiderschap. Zo was om praktische redenen in het begin het secretariaat in België gevestigd. Maar om te laten zien dat het om een wereldwijde beweging gaat, is dat snel naar achtereenvolgens Midden-Amerika, Azië en momenteel Afrika verplaatst.

De agenda van Via Campesina werd in de beginperiode bepaald door de WTO-

onderhandelingen. Landbouw hoort niet betrokken te worden bij vrijhandelsverdragen, omdat ze eerst en vooral gericht moet zijn op de lokale/regionale voedselvoorziening. Het toneel van de WTO-conferenties, in Seattle, later in Cancún, werd gekleurd door massale Via Campesina vertegenwoordigers. Het eerste akkoord was nog een duidelijke

verslechtering, maar een vervolg is er nooit gekomen. Via Campesina heeft Zuidelijke landen tot een assertievere houding aangemoedigd. En zo "mislukte" Seattle.

Hoe is het te snappen dat ook Europese en Noord-Amerikaanse boerenorganisaties aangesloten zijn bij Via Campesina,

Vrijhandel: vrij voor wie?

Intussen zijn de diplomaten met frisse moed weer aan de slag gegaan, vertelt Geert Van Istendael in MO*-magazine. Het grote vrijhandelsakkoord tussen Europa en de Verenigde Staten wordt achter gesloten deuren onderhandeld en ook Karel de Gucht, de Europese Commissaris bevoegd voor handel, mag mee aanschuiven. De burgers moeten voor voldongen feiten gesteld worden, anders lukt het niet om handelswaar te maken van het hele leven. Van Istendael hoopt van ganser harte dat iemand de zwarte doos van deze onderhandelingen kraakt en de hele handel op internet gooit.

Want wat zou er allemaal op tafel liggen? Alweer zullen zulke bedrijven staten kunnen vervolgen omdat die staten een gezondheidsbeleid voeren of ecologische maatregelen treffen of excessen van het financieelkapitalisme willen beteugelen. Ze kunnen staten vervolgen bij rechtbanken die zich onttrekken aan de normale rechtsgang, maar die zich wel conformeren aan de eisen van bijvoorbeeld de Wereldbank. Zakenadvocaten kunnen fungeren als rechter of, mocht het zo uitkomen, de zaak van een of andere internationale gigant bepleiten.

Onafhankelijkheid? Laat me niet lachen, vooral als je weet dat dergelijke topadvocaten bewoners zijn van een heel klein planeetje, waar zowat iedereen iedereen kent. Zal een staat worden beboet? Die boetes zullen neerregenen op de gewone belastingbetaler van de beboete staat. Op u en mij dus.

Dit akkoord is een ramp voor ecologie, verzorgingsstaat en volksgezondheid. Niet minder. Komt het er, dan kunnen we de verzorgingsstaat, die hoeksteen van de Europese beschaving, die nu al afbrokkelt onder de mokerslagen van Europese Commissie, IMF en Europese Centrale Bank, in een armengraf gooien.

Lees het volledige artikel op www.mo.be

dat toch grotendeels uit “zuidelijke” boerenorganisaties bestaat? **Joop:** Je kan zeggen dat er wereldwijd twee soorten boerenorganisaties zijn. Die tweedeling wordt op verschillende manieren aangeduid: exportgerichte landbouw versus lokale/regionale landbouw of industriële landbouw versus boerenlandbouw. Zelf vind ik “vereniging van vrienden van de agribusiness” versus “echte boerenorganisatie” wel een mooie. Zo hebben de gevestigde landbouworganisaties in Europa de liberaliseringskoers van de EU voluit gesteund: de Nederlandse zuivelindustrie en de Nederlandse vereniging van vrienden van de zuivelindustrie willen een groter aandeel op de wereldmarkt. Ook al moet dat voor prijzen onder de kostprijs, mogelijk gemaakt door de directe inkomenssteun. Wij van de Nederlandse Akkerbouw Vakbond vinden dat schandalig: geld van de Europese belastingbetaler gebruiken om boeren elders in de wereld kapot te concurreren. De akkerbouw heeft juist alle belang bij “voedselsoevereiniteit”, het recht om je te beschermen tegen goedkope import. Kijk hoe fout het uitpakt, dat wij zonder belemmering de invoer van olie- en eiwithoudende zaden moeten toelaten. De zelfvoorzieningsgraad voor plantaardig eiwit in de EU is gedaald tot amper 20%.

Als wereldwijde boerenorganisatie vindt Via Campesina natuurlijk dat er grote vraagstukken - de voedselvoorziening, uitputting van grondstoffen, het klimaat-

vraagstuk – zijn die om een wereldwijde aanpak vragen. Maar dan niet bij de WTO, waar slechts liberalisering nagestreefd wordt, maar bij de in beginsel democratischere Verenigde Naties. Het is daarom een fantastische mijlpaal dat de landbouwpoot van de VN, de FAO, Via Campesina onlangs officieel erkende als belangrijke gesprekspartner.

Hanny, jij bent nu woordvoerder voor Via Campesina Europe. Hoeveel boeren en boerinnen vertegenwoordigen jullie?

European Coördination Via Campesina heeft 27 lidorganisaties uit Duitsland, België, Nederland, Engeland, Noorwegen, Finland, Zweden, Frankrijk, Spanje, Italië, Portugal, Turkije, Oostenrijk, Zwitserland, Roemenië, Schotland. In Litouwen, Polen en Tsjechië hebben we contacten, met mogelijke nieuwe leden.

Onze leden zijn boeren (*peasants/paysans*) die zich verbonden weten rond de waarden: solidariteit in plaats van concurrentie, sociale rechtvaardigheid, duurzaam omgaan met natuurlijke bronnen, gezondheid van consumenten en producenten, regionale diversiteit van landbouwproducten en landbouwpraktijken.

Europees landbouwbeleid moet door Europeanen bepaald worden, niet door de WTO. We hebben internationale handelsregels nodig zonder dumping, gebaseerd op voedselsoevereiniteit en mensenrechten. Toegang tot water, land en

zaden is een democratisch recht van boeren en bewoners van een gebied en moet niet in handen zijn van grote internationale ondernemingen.

Wervel is geen formeel lid van Via Campesina. Hoe zien jullie ons?

ECVC is een regionale vertakking van de wereldwijde beweging Via Campesina. De boeren in Via Campesina delen dezelfde waarden, hoewel hun agrarische praktijken en omstandigheden erg verschillen. Het is des te belangrijker om samen zichtbaar te zijn en de belangen naar voren te brengen, want 70% van de wereldbevolking wordt gevoed door kleinschalige familiale landbouw.

Via Campesina werkt op wereldniveau en op Europees niveau samen met bondgenoten maatschappelijke organisaties, die dezelfde doelen nastreven vanuit hun eigen invalshoek. In Europa doet ECVC dat via het netwerk van Nyéléni, de Europese beweging voor voedselsoevereiniteit. Wervel doet waardevol werk in Zuid-Amerika en voor de bewustwording in Noord-Europa. Wervel legt de verbinding tussen de effecten van de soja-productie daar en de verdwenen eiwitproductie hier. Ook inzake het zoeken naar duurzame landbouwpraktijken in België doet Wervel belangrijk werk. Samen staan we sterk.

Interview: Luc Vankrunkelsven

¹ General Agreement on Tariffs and Trade

IFAP - WFO - Via Campesina

International Federation of Agricultural Producers (IFAP) was de wereldwijde federatie van de grote boerenbonden, zoals bijvoorbeeld de Belgische Boerenbond, de grootschalige exportlandbouw van Brazilië (CNA), etc... Europees zijn ze verenigd in Copa-Cogeca (Copa, de syndicale poot van de Europese boerenbonden; Cogeca, de economische poot van de boerenbonden). Zie www.copa-cogeca.be.

IFAP was in Parijs gevestigd, maar werd eind 2010 bankroet verklaard. Even later stopte IFAP. Het werd afgeslankt en omgedoopt tot de World Farmers Organisation (WFO), gevestigd in Rome zoals FAO: www.wfo.oma.org.

Via Campesina (www.viacampesina.org) is de internationale van de boerenlandbouw. In sommige regio's staan beide koepels tegenover elkaar.

Bijvoorbeeld de landlozenbeweging MST in Brazilië is lid van Via Campesina; de grootgrondbezitters, verenigd in CNA, waren lid van IFAP. Brazilië is dan ook het land waar er twee ministeries van landbouw zijn: eentje voor de grootschalige, exportgerichte, kapitaalintensieve landbouw en agrobusiness van enkele tienduizenden supergrote ‘boeren’ tegenover het ‘ministerie van Agrarische Ontwikkeling’ voor 4 miljoen gezinnen van de boerenlandbouw en voor de ongeveer vier miljoen landloos gemaakte boerengezinnen. Het ministerie van de exportgerichte landbouw heeft vijf keer meer middelen dan het ministerie voor de meerderheid van de Braziliaanse boeren. 2014 is het ‘Internationaal jaar van de landbouw’. Benieuwd hoe dat ‘familiale’ gaat ingevuld worden. Misschien kan de geldstroom geswitcht worden, ten gunste van de familiale boerenlandbouw.

Luc Vankrunkelsven

Alles van waarde is weerloos

Herwaardering van de planeet vraagt een Wervel-wind
voor duurzame landbouw in de samenleving

De ecologische toestand van de planeet is desastreus: bodem, lucht en water, biodiversiteit en ecosystemen, kortom alle ecologische indicatoren, staan wereldwijd op rood. En ook al is hier en daar, op een of ander vlak, een vleugje vooruitgang vast te stellen, het totale beeld evolueert dramatisch. Landbouw is mede oorzaak maar draagt ook de gevolgen van het verlies aan verbondenheid met wat ons ecologisch draagt.

De economische overleving van boeren en tuinders is desastreus. Vele boeren in het Zuiden, maar nog steeds ook bij ons, stoppen met hun activiteiten en ontvluchten het platteland: militair geweld of faling beroven boerenfamilies van hun 'grond van bestaan'. Velen trekken naar de stad of emigreren om elders een precair bestaan te vinden. En paradoxaal genoeg oogt de toekomst van de 'blijvers' er ook met minder boeren en tuinders niet rooskleuriger op. Minder boeren blijven produceren aan te lage prijzen. De 'industrialisering' van de landbouw zet zich door, meestal ten koste van bodem-, eco-kwaliteit en sociale verbondenheid.

Wat doen nieuwe stedelingen, de uitgestotenen uit de landbouw? De meerderheid onder hen die het platteland ontvluchten, vinden geen plaats in de industriële smeltkroes van de moderniteit. Ze belanden in slums en/of in de armoede. Meestal zonder voldoende inkomen voor een gezonde voeding. Diabetes blijkt frequenter onder sloppenwijkbewoners en armen in de grote steden dan in de welstellende bevolkingslagen en buurten. Is diabetes een beschavingsziekte? Ja, maar dikwijls ook gelinkt aan inkomen: het is het vooral een ziekte van de armen! Als er al voldoende voedsel geproduceerd wordt om de wereldbevolking te voeden, dan is naast de voedselverspilling ook de gevarieerde en kwaliteitsvolle voeding belangrijk. Die variatie en kwaliteit zijn evenmin gerealiseerd. Want vooral variatie is het grote probleem in de voedselvoorziening van behoeftige bevolkingsgroepen.

Neemt in verhouding tot de omvang en de ernst van de crisis ook het besef toe dat we afstevnen op een keerpunt? Je zou het kunnen denken, want hult niet iedereen zich in de al te ruime jas van duurzaamheid? Maar toch komt er geen "momentum" voor daadkrachtige verandering. Er leeft fatalisme: "Too little too late" of ook "Het zal wel allemaal zo erg niet zijn". Het duurzaamheidsjargon creëert een vals gevoel van veiligheid: "Ze zijn er toch mee bezig!". Mensen zijn buitengewoon in staat zichzelf iets wijs te maken. Ook de vraag gaan we zelf niet het slachtoffer worden van de (noodzakelijke) verandering.

Tijd voor Wervel om *out of the box te denken*, voorbij de beperkingen, en op te komen voor duurzame landbouw als 'systeem': transitie op de agenda plaatsen om een hartverwarmende Wervel-wind van landbouwherwaardering door de samenleving te laten waaien. Tijd voor verbinding van de drie aspecten van de crisis, het besluit van het Brundtland-rapport: *People, Profit, Planet*, het sociaal, economisch en ecologisch kapitaal, moeten simultaan ontwikkelen - en niet ten koste van elkaar - om tot duurzame landbouw te komen. *Profit* wordt pas *profit* als het niet ten koste gaat van *People* én *Planet*! Anders is het diefstal of beter gezegd: roofbouw. Het vraagt om een creatief proces van verbinding op alle niveaus van de samenleving maar vooral ook om een ommekeer in het beleid, dus om een politiek en sociaal draagvlak in de samenleving.

De 'heilige drieluldigheid' People-Planet-Profit

klinkt bij sommigen misschien nogal neoliberal. Het is oorspronkelijk ook een afgeleide van de één-god *Profit*. Bedrijfsleiders en investeerders knielen enkel voor winst. Nog altijd. *People* en *Planet* zijn er onlangs aan toegevoegd onder druk van het middenveld om de roofbouw op mens en planeet af te remmen. Maar kunnen we mensen, planeet en economische winst wel naast mekaar zetten alsof ze samen "duurzame ontwikkeling" zijn? Is economische winst niet maar een deel van de hele economie die we willen verduurzamen? En is de hele economie niet gewoon een hulpmiddel om mens en planeet duurzaam te ontwikkelen? Kunnen organisatievormen zonder winstgevend doel dan geen meerwaarden produceren, geen duurzame ontwikkeling?

Het bekt natuurlijk wel lekker, maar als we toch een hulpmiddel naast de betrokken actoren willen zetten, en we willen nog altijd de krachtige P van Power gebruiken, waarom dan niet *People-Planet-Plusvalue**, om maar iets te zeggen, om wat ruimer te kijken?

* Plusvalue = meerwaarde

Patrick De Ceuster

gemotiveerde burgers in de samenleving aanspreekt.

Landbouw met de drie P's ontwikkelen is verbinding creëren

Financieel kapitaal vervangt dikwijls het ecologisch en sociaal kapitaal. Of het sociale kapitaal, de band met de gemeenschap, kalft af, wat op zijn beurt ook een invloed heeft op het ecologisch kapitaal. De dominantie van de economie verhindert dikwijls het ontstaan van een nieuwe ecologische economie. Als je het ene beïnvloedt, verandert ook het andere. Je moet landbouw dus als een integraal systeem zien wil je komen tot duurzame landbouw.

En als het gaat over de verbinding tussen de drie P's, dan is biologische landbouw de enige vorm van landbouw die van staatswege en in Europa als systeemlandbouw gereguleerd en gelabeld is. En dan is biologische landbouw de enige 'systeemlandbouw' die zich wereldwijd heeft georganiseerd om aan die verbondenheid vorm te geven. Dat dit nog onvoldoende is om de verbondenheid van biologische landbouw als systeem te realiseren is waar, maar het is alleszins een keuze die de weg toont. Daarom is het interessant om te kijken naar landbouw vanuit het perspectief van de biolandbouw. Niet om er uitzonderlijke kwaliteiten aan toe te schrijven maar om ervan te leren hoe we vanuit een exploitatielandbouw de transitie naar een duurzame 'systeem'-landbouw kunnen realiseren.

Enkele handvaten om dit te doen

Bio steunt op vijf duurzaamheidspijlers. Ecologische, maar ook de sociale en economische duurzaamheid maken deel uit van het systeemdenken. Bovendien spelen de **rechtsvormen** (bijvoorbeeld wat betreft grondeigendom; zie biogrondfonds) en de **ideologie** hierin een belangrijke rol. Van ideologie alleen kan je niet eten. Maar als we een landbouwsysteem uitbouwen dat niet alleen de intentie heeft om vanuit deze vijf pijlers naar het systeem te kijken maar er ook dagelijks in de praktijk van bedrijfsopbouw en als sector mee bezig is om het te realiseren, zorgt dat ervoor dat het niet alleen financieel aantrekkelijk is als model, maar dat het ook ecologisten en sociaal

De bio-beweging is gelaagd: niet iedere biologische boer ziet 'bio' op dezelfde manier. Er is een grote interne diversiteit die men pas ten volle kan begrijpen wanneer men de teelt-ecologische, de bedrijfsecologische én de globaal-ecologische aspecten in die gelaagdheid leert kennen en onderscheiden. Hierin liggen ook mogelijkheden tot samenwerking en integratie van de drie P's.

Waar vandaan komt nu deze verscheidenheid? Boeren en boerinnen laten zich bij hun bedrijfsontwikkeling leiden door een samenhangend geheel van ideeën. Je zou dit kunnen omschrijven als een **grondhouding** die bepalend is voor zijn omgang met de samenhang van de drie P's. Die grondhoudingen vertrekken vanuit de relatie van de boer ten overstaan van de levende natuur. Deze houding kan variëren van dominator, over rentmeester en partner, of participant, en zelfs tot een houding die vertrekt vanuit een eenheidsbeleving.

Hoe sterk is de verbondenheid van de 'bedrijfsleider' met zijn omgeving?

Domineren of heersen houdt in dat boeren het recht op exploitatie van de natuur als vanzelfsprekend ervaren, wat kan ik gebruiken? Als **rentmeester** gebruik je de natuurlijke context om te produceren maar tegelijk ook te bewaren; je ziet jezelf als **partner** in de zin dat je de natuurlijke rijkdommen gebruikt om duurzaam te produceren. In de **eenheidsbeleving** betrek je het hele universum als referentiekader. Of dus: wat je doet en wat gedaan wordt, maakt deel uit van wie je bent/kan zijn; een aanslag op het geheel is een aanslag op jezelf. Je referentiekader is deel uitmaken niet alleen van de instandhouding maar vooral ook van de ontwikkeling van ons/het bestaan.

Dat dit kader vraagt om verduidelijking en concretisering, hoeft de lezer niet te verontrusten. Niet alleen Wervel, maar zovelen met ons, zijn op zoek of leveren concrete bijdragen aan deze duurzame ontwikkeling, waar we zeker in het verder verloop van deze rubriek op zullen terugkomen.

Overigens zijn uw bijdragen en ideeën hiervoor van harte welkom!

Louis De Bruyn

Politiek dossier

"Economische briefing Vlaamse veehouderij"

Naar aanleiding van de Vlaamse verkiezingen in 2014 en de regionale invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid publiceert Wervel een politiek dossier over de economische situatie in de Vlaamse veehouderij. Deze sector krijgt gewoonlijk veel lof als zijnde de motor van de Vlaamse landbouwexport.

Zonder afbreuk te willen doen aan de economische baten die de intensieve veehouderij genereert, vindt Wervel het niet meer dan eerlijk om ook de kosten in beeld te brengen. Die kosten – niet alleen de economische, maar ook de ecologische, sociale en culturele – worden echter zelden vermeld, hoe zwaar ze ook zijn voor de maatschappij.

Voor een veehouderij die wel toekomstperspectieven biedt – met minder dieren én meer boeren – formuleert Wervel een reeks beleidsaanbevelingen die de eiwittransitie in Vlaanderen een versnelling hoger moeten schakelen.

Probleemstelling

De financiële baten van het systeem eroderen

Op sectorniveau zorgt de intensieve, exportgeoriënteerde veehouderij voor financiële inkomsten. Hiervan getuigen de positieve financiële handelsbalans en de toegevoegde waarde. Ook levert de sector werkgelegenheid. Dat zijn echter momentopnames. Bekijken we ook de economische trends, dan krijgen we een totaal ander beeld:

- 1 Al jarenlang stijgen de kosten sneller dan de opbrengsten. Bij gevolg daalt de toegevoegde waarde. Dit is in de gangbare economische analyse de meest gebruikte indicator om economische prestaties in uit te drukken.
- 2 De sector is afhankelijk van de invoer van in prijs stijgende intermediaire producten zoals soja en maïs. Stabiliteit is ver te zoeken. Bij hoge voederprijzen is het crisis, bij lage heet het een 'meevaller'.
- 3 De netto-bedrijfsresultaten zijn de laatste jaren vaker negatief dan positief.
- 4 De gemiddelde inkomens zijn laag en divergeren steeds verder van het landelijke gemiddelde.
- 5 De werkgelegenheid daalt al jaren terwijl de toegevoegde waarde per arbeidskracht niet toeneemt, ondanks schaalvergrotingen en enorme kapitaalintensivering.
- 6 Hoewel de globale vleesconsumptie in de lift zit, wordt prijsconcurrentie op de traditionele markt heviger. Hoelang nog zal Vlaanderen zijn competitief voordeel in deze sector kunnen uitspelen?

De kosten van het systeem worden geëxternaliseerd naar andere sectoren en de maatschappij als geheel.

- 1 De Vlaamse veehouderij is qua veevoedergrondstoffen zeer afhankelijk van een drietal producerende landen en een handvol multinationals. Deze machtsconcentratie ondermijnt de politieke en economische onderhandelingspositie van Vlaanderen;
- 2 De Vlaming eet nog steeds te veel vlees. Nochtans heerst een wetenschappelijke consensus over de negatieve gezondheidseffecten

van (overmatige) vleesconsumptie. Welvaartsziekten zoals obesitas, diverse kankers en hart-en vaatziekten, wegen enorm zwaar door op onze sociale zekerheid;

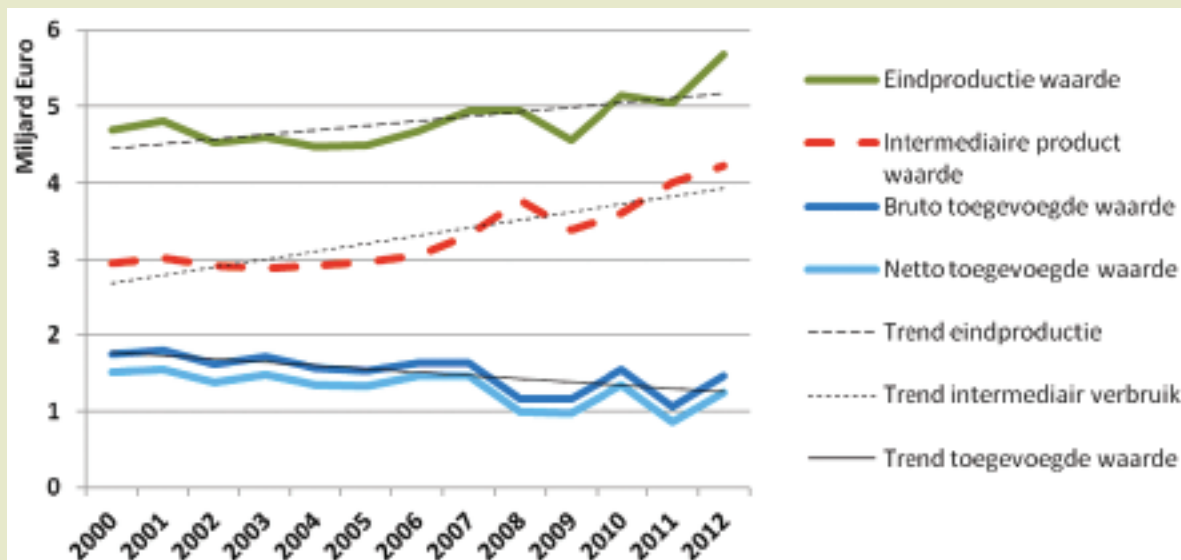
3 In Vlaanderen blijft de milieudruk rechtstreeks gekoppeld aan de grootte van de veestapel. De kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater voldoet nog steeds niet aan de wettelijke normen. Wereldwijd wordt de veehouderij verantwoordelijk geacht voor 14-18% van de totale broeikasgasuitstoot. Ook in Vlaanderen heeft de veehouderij een grote voetafdruk, niet in het minst door de invoer van soja uit voormalige ecologisch waardevolle gebieden;

4 Algemeen kunnen we stellen dat de gangbare intensieve veehouderij in Vlaanderen het maatschappelijke welzijn en de heersende normen, waarden en verwachtingen niet dient. Klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, stikstof- en andere nutriëntenvervuiling, ggo's, schaalvergroting en dalende inkomens en tewerkstelling zijn maar enkele maatschappelijk ongewenste (neven)effecten van de huidige gang van zaken.

Nood aan een transitie

Aangezien de huidige situatie steeds vaker als onbevredigend wordt ervaren, vergroot het draagvlak voor initiatieven die streven naar een overgang (transitie) in productie, consumptie, investering, regelgeving en beleid met betrekking tot veeteelt.

Niet alleen op Vlaams niveau, maar ook op bedrijfsniveau, zal de veestapel moeten afnemen. Dit moet gebeuren door productiebeheersing die alle aspecten van duurzaamheid incorporeert: voedselsovereiniteit, grondgebondenheid, faire prijzen, gesloten regionale kringlopen, een productie gebaseerd op lokale noden, (agro-)biodiversiteit, authenticiteit en smaak. Op deze manier kan de veestapel op een duurzame manier krimpen en tegelijk kunnen meer veehouders een eerlijk inkomen verdienen.

Bovenstaande grafiek toont aan dat de kosten in de landbouw sneller stijgen dan de opbrengsten. Bijgevolg daalt de toegevoegde waarde. Bron: Agentschap Monitoring en Studie (AMS)

Aantekening: Aparte cijfers voor de veehouderij in Vlaanderen zijn niet beschikbaar. Daar deze sector echter 60% van de opbrengsten van de Vlaamse landbouw genereert, kan men met grote waarschijnlijkheid aannemen dat de toegevoegde waarde ook in de veehouderij in een negatieve spiraal zit. Wervel zal erop aandringen dat in het volgende Landbouwrapport de toegevoegde waarde per sector wordt gegeven.

Beleidsaanbevelingen

Een transitie naar een duurzamere en maatschappelijk verantwoorde veehouderij impliceert een duidelijke ommezwaai in het beleid. Ondersteuning van agro-ecologisch onderzoek en innovatie doorheen de hele keten zal hierbij van primordiaal belang zijn.

Aan de productiezijde moet de veehouderij terug gebaseerd zijn op lokale voederwinning en nevenstromen uit de voedingsindustrie. Boeren moeten zowel in de korte als lange keten een eerlijke prijs verkrijgen. De verwerkingsnijverheid van plantaardige eiwitten is een toekomstsector die ten moet worden ontwikkeld.

De teelt van diverse lokale eiwithoudende gewassen moet met alle mogelijke middelen worden gestimuleerd.

De veredeling en teelt- en voedertechnische optimalisatie van Europese eiwithoudende gewassen moet opnieuw worden aangevangen, na jarenlange verwaarlozing door goedkope soja-import. Ook het potentieel van mengteelten met andere gewassen moet ten volle worden onderzocht.

Een biodiverse aanpak moet worden vooropgesteld. Een enkele mirakel oplossing zoals Vlaamse soja bestaat niet.

De nevenstromen van menselijke voeding die als lokaal veevoeder kunnen dienen moeten in kaart worden gebracht.

Nieuwe, lokale en duurzame samenwerkingsverbanden tussen veehouders en akkerbouwers moeten onderzocht en gefaciliteerd worden, alsook logistieke mogelijkheden om lokaal kringlopen te sluiten.

Er moet ten volle ingezet worden op de ontwikkeling van een nieuwe en innovatieve verwerkingsnijverheid van eiwitrijke vleesvervangers. De know-how in de sterke Vlaamse voedingsindustrie is een opportuniteit die ten volle moet worden uitgespeeld.

De korte keten moet ontwikkeld en ondersteund worden. De sterke verstedelijkingsgraad van Vlaanderen is hierbij een enorme troef. Tegelijk moet de onderhandelingspositie van de boer in de lange keten versterkt worden door contracten op basis van gelijkwaardigheid.

Minder is beter	Faire prijzen	Kwalitatiever	Agro-ecologischer
daling van de gezondheidslasten minder ecologische en sociale externaliteiten meer ruimte voor het dier mogelijkheid om meer te betalen	door transparantie en verrekenen van alle maatschappelijke kosten door directe link tussen consument en producent	inspelen op hernieuwde interesse voor authenticiteit, herkomst, producten met een verhaal kwaliteit hangt vaak samen met agro-ecologischer produceren	grondgebondenheid en regionaal sluiten van kringlopen bieden oplossing voor het mestprobleem eiwitgewassen in de vruchtwisseling bieden tal van voordelen. robuuste veerassen verlagen de nood aan antibiotica

Aan de consumptiezijde moet vleesmatiging worden gestimuleerd. Consumenten dienen als volwaardige stakeholders in de voedingsketen ook correct geïnformeerd te worden. Tegelijk moet duurzame vleesconsumptie ook aan de prijszijde gestimuleerd worden. Écht lokaal geproduceerde vleesproducten moeten met een label te onderscheiden zijn.

Het is frappant dat de meest duurzame en gezonde (vlees) producten in de markt ook de duurste zijn. De markt geeft een foutief (prijs)signaal. Er moet onderzocht worden hoe dit kan worden gecorrigeerd.

Met betrekking tot vleesconsumptie moet men consumenten niet betuttelen, maar juist een spiegel voorhouden. De lange schaduw van de intensieve veehouderij moet door consumenten begrepen worden wil men vleesmatiging bewerkstelligen.

Misleidende campagnes zoals "Vlees van hier? Met plezier!" die vlees promoten met het logo "Boodschap van Algemeen Nut" zijn nefast voor de eiwittransitie, waarvoor als slogan eerder "minder en beter" zou passen.

Download het volledige dossier op wervel.be/eiwittransitiepolitiek

! Steek mee je handen uit de mouwen en wacht alvast niet op de politiek. Schrijf je in op de eiwittransitie-nieuwsbrief: wervel.be/nieuwsbrief

Alliantie D19-20 - Samen sterk tegen het middeleeuwse ultra-liberalisme waar 1% van de bevolking zich verrijkt op de rug van het volk

Op initiatief van de melkveehouders van het EMB (Waalse MIG en Vlaamse FMB) is een alliantie van zowat alle sectoren ontstaan die actie wil voeren om de Europese koers van richting te veranderen. Het eerste doelwit is de bijeenkomst van de Europese Raad op 19 en 20 december in Brussel.

In een brief aan de Europese Raad eist de alliantie op de top van 19-20 december een herziening van het Stabiliteitspact, de opheffing van het vrijhandelsakkoord met de Verenigde Staten en de onmiddellijke creatie van 10 miljoen jobs binnen de EU. De brief besluit dat een weigering van de Raad aan de eisen van de burgers ons noodzaakt de Europese top te verhinderen, aangezien de inhoud ervan de overgrote meerderheid van de Europese burgers zal schaden.

Wordt dit een historisch keerpunt in de koers van de Europese Unie? Dat hangt van jou af: Neem deel als sector, vereniging of individu! Betuig je steun en teken de oproep op www.d19-20.be

➔ Aan de vooravond van de Europese top, op 18 december 2013, organiseert Alliantie D19-20 samen met Alter Summit een congres met Belgische en Europese sprekers die de actie van de volgende dag een sterke en positieve inhoud zullen meegeven.

➔ Op 19 december wil de alliantie in Brussel tussen 7h en 24h zeven sleutelkruispunten controleren om de weg naar de Europese top te verhinderen.

ALLIANTIE D19-20

www.d19-20.be

BURGERS, VROUWEN EN MANNEN

arbeiders,
bedienden,
consumenten,
gezondheidssector,
immigranten werkers,
kunstenaars,
landbouwers,
leerkrachten,
mensen op rust,
ondernemers,
ouders,
sociale sector,
studenten,
transporteurs,
verenigingen,
vissers,
werkers in openbare dienst,
werkzoekenden,
zelfstandigen,

1. Wij weigeren de politiek die ons de crisis laat betalen voor de miljarden-verliezen van banken door speculatie.
2. Wij verdedigen onze jobs, onze lonen, onze sociale zekerheid en onze openbare diensten.
3. Wij komen op voor voedselsovereiniteit. Europa kan niet zo maar van alles invoeren tegen de eigen sociale en milieunormen in.
4. Wij willen reële democratie.
5. Wij vechten voor een toekomst voor onze kinderen en deze planeet.

Kom op, samen, tegen de ultra-liberale politiek die de 1% verrijkt op de rug van ons allemaal.

Europees onderzoeksproject SOILSERVICE plakt geldwaarde op organische stof

De bodembiodiversiteit waarderen

Verwacht wordt dat de Europese Commissie een mededeling over grond als natuurlijke hulpbron zal maken volgend jaar of in 2015.

De grond onder onze voeten en de daarin talloze levende organismen zijn van levensbelang voor de mensen. Typisch bevat een gram grond meer dan 5.000 soorten organismen. Deze biodiversiteit in onze bodem levert ons een reeks voordelen, 'ecosysteemdiensten' genaamd, zonder welke ons bestaan onmogelijk zou zijn. Onderhoud van de bodemvruchtbaarheid, waterzuivering en -buffering, koolstofopslag en het matigen van de klimaatverandering.

Op wereldvlak is de vraag naar land voor productie van voedsel, vezels en bio-energie nu hoger dan wat beschikbaar is. De druk die hieruit voortvloeit geeft aanleiding tot intensieve landbouw die rechtstreeks leidt tot een verlies van de bodembiodiversiteit en haar diensten.

Met deze achtergrond startte het onderzoeksproject SOILSERVICE in 2008. Het doel van het project was om de ecosysteemdiensten die door de bodembiodiversiteit geleverd worden te analyseren en er duidelijke monetaire waarden aan toe te kennen - wat nooit eerder gedaan werd.

Prof Katarina Hedlund van de universiteit van Lund in Zweden coördineerde

het werk aan 11 universiteiten en onderzoeksinstituten uit 8 Europese landen gedurende bijna vier jaar.

"Vandaag vernietigen we ons natuurlijk kapitaal in onze drang om hogere opbrengsten te hebben" zegt Professor Hedlund. "Als we kunnen berekenen hoeveel geld de boer zou verdienen voor het behoud, in plaats van het uitputten van dit natuurlijk kapitaal, dan kunnen we deze informatie aan beleidsmakers geven, zodat ze een beleid kunnen voeren dat de boeren zelfvoorzienend maakt in plaats van hen subsidies te geven".

Het belangrijkste onderzochte aspect was de hoeveelheid koolstof in de bodem. Als biodiversiteit het natuurlijk kapitaal van de landbouw is, kan organische koolstof worden gezien als munteenheid. De hoeveelheid ervan bepaalt hoeveel leven er in de bodem zit en dus hoe vruchtbaar die is. Het koolstofniveau optimaliseren levert een duidelijk voordeel aan de boer, het verbetert de opbrengsten en vermindert kosten voor inputs zoals kunstmest. Uit veldstudies op verschillende plaatsen in Europa werd berekend dat een stijging van ongeveer 1% koolstof in de bodem, tussen 200 € en 300 € per hectare extra zou opleveren voor de boeren.

De intensieve landbouwpraktijken van vandaag putten de voorraad bodemkoolstof echter uit en vernietigen ecologisch kapitaal. De onderzoekers introduceerden een nieuwe economische

berekening, die de waarde bepaalt van de ecosysteemdiensten die door de bodemorganismen geleverd worden. Maatregelen om de bodembiodiversiteit te behouden door koolstof in de bodem te brengen zijn onder andere: zorgen voor een permanente begroeiing met planten en het gebruik van organische meststoffen. Het SOILSERVICE project toont aan dat deze praktijken niet moeten gezien worden als kosten, zoals zij in het verleden werden gezien, maar als beleggingen met bijbehorende winst.

Dat soort rekenwerk heeft belangrijke implicaties zowel voor beleidsmakers als voor de individuele boeren. Verbeterde bodembiodiversiteit levert publieke goederen: minder uitstoot van broeikasgas, lager stikstofniveau in het grondwater en verhoogde voedselzekerheid. Het onderzoek staft de bewering dat betalingen voor de biodiversiteit niet als subsidie maar als investeringen op lange termijn moeten beschouwd worden. Biodiversiteit bouwt het natuurlijk kapitaal op, net zoals wanneer je investeert in infrastructuur.

Eigenlijk heeft het SOILSERVICE project de context veranderd voor het debat over landbeheer. Zoals professor Hedlund stelt: "Al tientallen jaren weten wetenschappers dat dit in de bodem gebeurt. Wat wij gedaan hebben is er een waarde op zetten".

Bron: DG Onderzoek en Innovatie

Agro-ecologie brochure van Bioforum

In de mooie brochure "Het echte werk: boeren vertellen zelf hoe agro-ecologische landbouw werkt" lees je bijdragen over zaden, bodemvruchtbaarheid, zelfvoorzienende veehouderij, agroforestry (zie volgende bladzijden) en meer...

Download op www.bioforumvlaanderen.be/nieuws/boekje_agro-ecologie

Liever gratis papieren versie?

Vraag aan via: info@bioforumvl.be of tel. 03 286 92 78

“Boslandbouw maakt bomen op de boerderij opnieuw nuttig.”

François Ongenaert begon in een gangbaar gemengd bedrijf met akkerbouw, groenten, aardbeien en varkens in 1984. Na tien jaar was hij even betrokken bij Wervel en schakelde hij om naar bio. François is al twintig jaar bezig met compost, was één van de eersten om niet meer te castreren, en gaf zijn varkens veel ruwvoer: gemaaid gras of grasklaver, onkruid, afval van groenten zoals rode bietenloof, vermalen luzernehooi,...en zelfs eikels van de bomen op zijn bedrijf. Hij zag daarvan de gevolgen in een verbeterde vleeskwiteit. Maar het aanbod van biovarkens was toen nog wispelturig en de vraag klein, de markt schommelde teveel en hij stopte in 2008 met varkens. Vroeger waren er veel groenten en aardbeien op het bedrijf en was er een winkel. Na een brand in 2009 is die stopgezet. Nu ligt de nadruk meer op akkerbouw. Agroforestry leerde hij enkele jaren terug kennen via de Wervelkrant, en het idee rijpte langzaam. François is sterk verknocht aan de bijna 300 bomen op zijn bedrijf.

Investeren in ecologisch kapitaal

Het bedrijf is omzoomd met meidoornhagen waarin wilgen staan. In het midden van de percelen staan wintereiken en zaailingen van walnoot. De komende jaren wil hij zoete kers en veredelde noten bijplanten. Waarom? Bomen aanplanten betekent investeren in ecologisch kapitaal. Agroforestry of boslandbouw is een voorbeeld van agro-ecologische intensivering: meer produceren met minder inputs, zonder de draagkracht van het ecosysteem te overschrijden. Het levert enerzijds producten op als hout, strooisel en vruchten. Anderzijds verschaffen de bomen een heleboel diensten aan de boer en het milieu. Oriëntatie, dichtheid en boomsoortenkeuze bepaalt François vanuit een langetermijnvisie, zowel economisch als agronomisch.

Bomen zijn de bank van het bedrijf

Vroeger was de boom een vast onderdeel van landbouw, ook bij ons. Begraasde hoogstamboomgaarden - vandaag beleefd als toeristenattractie - waren gebruikelijk. Koeien of schapen aten het valfruit op en vormden op die manier een buffer tegen bepaalde ziektes in de boomgaard. Traditioneel vormden bomen ook de bank van het bedrijf. De boeren die in Frankrijk de eerste tractoren kochten, deden dat met de opbrengst uit de houtverkoop van enkele note-

laren. De laatste decennia stuurde het Europees landbouwbeleid aan op schaalvergroting en specialisatie, wat de bomen uit de landbouw verdreef. Maar Europa keerde de kar. Niet toevallig, want bomen zijn een cruciaal element in de oplossing voor enkele problemen waar de landbouw mee kampt: lage inkomens, verlies aan tewerkstelling, grote inputafhankelijkheid en achteruitgang op vlak van bodem, water, biodiversiteit en klimaat. Agroforestry kan - mits geleidelijk toegepast - het bedrijfsinkomen verdubbelen, zonder nood aan schaalvergroting. François is natuurlijk begaan met de biodiversiteit in zijn omgeving en op zijn bedrijf, maar aan de basis van zijn keuze om bomen aan te planten, ligt ook een doordachte economische overweging. “De bomen zijn een vorm van pensioensparen met meer zekerheid dan het wettelijk pensioen. Ik ben begonnen met het aanplanten van hagen toen ik al enkele jaren overgeschakeld was naar bio: ik wou een ingesloten geheel creëren”, vertelt hij. “Naar mijn gevoel is dit gewoon een goed systeem. De bomen brengen ook nu al op: ik verkoop het brandhout aan particulieren en haksel het wilgensnoeihout om te composteren met luzerne.”

Goeie combinaties maken

François is van plan om op termijn op het luzerneperceel ook bomen te planten. Luzerne is een meerjarig gewas en het wortelt diep. Dat stimuleert de boomwortels om nog dieper te gaan en niet in concurrentie te gaan met de wortels van de luzerne. Nochtans wordt wortelconcurrentie vaak aangehaald als reden om geen bomen aan

“ De bomen zijn een vorm van pensioensparen met meer zekerheid dan het wettelijk pensioen. ”

te planten op landbouwgrond. Maar in een goed perceelontwerp hou je rekening met de behoeften van de gewassen. Tarwe en notelaar gaan bijvoorbeeld perfect samen. De walnoot heeft een penwortel, komt laat in blad en verliest vroeg zijn bladeren. De tarwe krijgt zo licht wanneer nodig en haalt ook een hoger eiwitgehalte dan in monocultuur.

Op maat van elk bedrijf

Natuurlijk komen bij boslandbouw een heleboel aspecten kijken, waardoor je als boer je manier van werken soms moet aanpassen. De optimale oriëntatie van de bomenrij op vlakke grond is noord-zuid. Het gewas rijpt dan gelijkmatiger omdat het zonlicht overal aankomt. Op sterk hellende grond kan je volgens de hoogtelijnen aanplanten, zo verbeter je de waterberging van je perceel. Dat kan betekenen dat je de beweringsrichting moet veranderen. Welke boomsoort je kiest, hangt van veel factoren af. Hoe ziet de ondergrond eruit? Mik je op zelfplukfruit? Wil je vooral houtproductie? Hoe frequent wil je oogsten en hoe lang wil je wachten op de eerste oogst? Voor

zijn bomenkeuze zocht François naar een variatie van korte en langetermijninkomsten. “Van de winterreiken weet ik dat ze hier goed groeien. Ook zoete kers en notelaar koos ik voor het hout op termijn. Ik ga ook veredelde noten aanplanten dit jaar, omdat die al na vijf jaar noten geven.”

Water en koolstof

Bomen verbeteren de waterhuishouding van een landbouwperceel op vele manieren. De bladoppervlakte van één boom kan enkele hectaren groot zijn. Dat zorgt voor een extra waterbron omdat waterdamp uit afkoelende lucht kan condenseren op dat bladoppervlak. Ook ondergronds gebeurt heel wat. Door het hogere humusgehalte kan de grond sowieso meer water bergen. Bij droogte gaan de bomen water uit diepere grondlagen opzuigen, dat via een soort ‘hydraulische lift’ ook in de gewaszone terecht komt. Boomwortels en schimmeldraden kunnen uitspoelende voedingsstoffen opvangen onder de wortelzone van de gewassen en naar boven pompen zodat de plant ze kan opnemen. Tenslotte leggen bomen koolstof vast in het hout en via bladval en afstervende wortels ook in de bodem. In 2012 werd de potentiële klimaatwaarde van vastgelegde koolstof geschat op 282 euro/ha. Omdat het moeilijker en duurder wordt om de uitstoot van broeikasgassen te beperken, zal de maatschappelijke waarde van koolstofopslag naar verluidt stijgen tot 1007 euro/ha in 2030. “De bomen op mijn landbouwgrond zijn op vele vlakken voordelig voor de bodem en de gewassen”, besluit François.

Hoe zo?! - Monoculturen zijn toch veel productiever?

Klopt niet, agroforestryssystemen produceren een derde meer biomassa per hectare dan monoculturen, omdat zonlicht, water en nutriënten beter benut worden. Agroforestry is landbouw in drie dimensies: zowel bovengronds als ondergronds wordt een extra laag leven toegevoegd. Wat resulteert is een productiever systeem met meer veerkracht.

Agroforestrybeleid in Vlaanderen:

spreadstand

Wordt pioniers het gras voor de voeten weggemaaid?
Of ziet Vlaanderen door de bomen het bos niet meer?

"Wat men doet is een
verdoken manier om grond af
te nemen van de landbouw"

Gunter Royen

bijvoorbeeld als gevolg dat het Agentschap Natuur en Bos (ANB) aangaf een 500-tal hectare agroforestry uit de toepassing van het Bosdecreet te hebben gehaald.

Zoals bijvoorbeeld de al ettelijke jaren als permanent grasland aangegeven ruim 33 hectare van Gunter Royen, zoogkoeienhouder uit Borgloon. Hij kreeg van ANB een brief met de melding dat deze percelen voor ANB als "agroforestry" beschouwd werden. Even later controleerde het Agentschap Landbouw en Visserij (ALV) zijn percelen. Hij kreeg te horen dat hij zijn premies verloor op die percelen. Dezelfde overheid gaf aan Gunter nu dus via twee administraties volstrekt onverzoonbare feiten: het is agroforestry (ANB) en het is geen agroforestry (ALV).

Om begrijpelijke redenen, schreef Gunter een boze lezersbrief "de 50-bomenregel" die het weekblad Landbouwleven op 15 maart 2013

publiceerde. "Mijn premies worden afgepakt omdat er meer dan 50 bomen staan". Daarop schoot Wervel in actie en voerde via het kabinet en de administratie de druk op om voor dit beschamend staaltje kafka een oplossing te vinden. Het resultaat is helaas niet bevredigend. Gunter moet de ontvangen hectarepremie voor 2011 terugbetalen en zal die van 2012 nooit krijgen. Enkel voor 2013 werd ten dele een versoepeling toegepast en ontving hij de hectarepremie. Op terrein zelf bleef de realiteit al die jaren ongewijzigd. Gunter Royen doet niets anders dan een traditioneel beemdbeheer doorzetten van generatie op generatie.

Ironisch genoeg gebeurt dit net in het jaar dat Europa besliste de 50-bomenregel over boord te gooien; en vier jaar nadat Vlaanderen zelf de 50-bomenregel over boord heeft gegooid voor agroforestry! De situatie van boer Royen toont helaas aan dat het Vlaamse beleid met één hand nieuwe agroforestry wil subsidiëren, en tegelijk met de andere hand de bestaande pioniers bestraft als waren het fraudeurs. Wordt pioniers het gras voor de voeten weggemaaid? Of ziet Vlaanderen door de bomen het bos niet meer?

Pioniers zijn nochtans belangrijk: ze demonstreren, kunnen bron zijn voor wetenschappelijk onderzoek en vooral: ze zijn mee met de algemene tendens van 'vergroening'.

Jeroen Watté

Agro-ecologie

Zoals Wervel in 2009 al waarschuwde: boeren hebben geen schrik van bomen, maar van het beleid. Het feit dat het Agentschap Landbouw & Visserij de 50-bomen-grens deed sneuvelen voor 'de aanplant van bomenrijen op gras- of akkerland in het kader van agroforestry' was dan ook positief. Vlaanderen was daarmee in vergelijking met andere Europese landen zelfs voorloper (zie kader "EURAF en het GLB"). Na het invoeren van de steunmaatregel twee jaar nadien, kwamen er duidelijke engagementen om de juridische obstakels rond agroforestry zo snel mogelijk weg te werken, zoals ook door de adviesraden SALV en MINA gezamenlijk werd bepleit. Zo werd het Bosdecreet aangepast, met

Europese Agroforestry Federatie

De Europese Agroforestry Federatie (EURAF) wil het gebruik van bomen promoten op landbouwbedrijven in alle regio's in Europa. EURAF heeft ongeveer 250 leden van meer dan 18 verschillende Europese landen. Wervel stond mee aan de wieg en Vlaanderen telt 27 betalende EURAF-leden.

Hoe ziet EURAF agroforestry?

Agroforestry is de integratie van houtachtigen (bomen of struiken), gewassen en/of vee op hetzelfde stuk land. Bomen kunnen in het perceel staan, of op de perceelsrand, zoals hagen. Agroforestry kan toegepast worden in elk landbouwsysteem, overal in Europa. Agroforestry kan zowel bekomen worden door bomen aan te planten op landbouwgrond, als door landbouw of veeteelt te introduceren in bestaand bos. Europa

heeft een unieke erfenis van traditionele agroforestry systemen met hoge natuur- en culturele waarde, en een enorm potentieel voor innovatieve moderne systemen, die de laatste twee decennia mee ontwikkeld werden door onderzoeksinstituten in heel Europa.

Heeft het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) agroforestry kapot gemaakt?

De laatste decennia heeft het GLB geen aandacht besteed aan agroforestry praktijken, wat ervoor heeft gezorgd dat miljarden bomen gerooid zijn over heel het grondgebied. Het is maar sinds het huidige landbouwbeleid (periode 2007-2013), dat het tij gekeerd is, op het vlak van Europees beleid althans. Zo werd er in de tweede pijler van het GLB (plattelandontwikkeling) steun toegekend aan landbouwers voor de opstart van agroforestry. Helaas hebben conflicten tussen de eerste pijler (inkomenssteun) en de tweede pijler Europese landbouwers verhindert om agroforestry op te starten of te onderhouden.

Agroforestry – een duurzaam landgebruik voor de toekomst van Europa

Agroforestry is een voordelig landbouwsysteem dat minder afhankelijk is van fossiele brandstoffen en een hogere biomassa produceert. Het levert vele ecosysteemdiensten terwijl de productiviteit voor de landbouwer hoog blijft. Het is een win-win optie voor landbouwers en milieu- en natuurbeschermers. Specifieke ecosysteemdiensten omvatten: vastleggen van koolstof, bufferen van overstromingen, verminderen van diffuse vervuiling en bodemerrosie, bescherming van gewassen en vee tegen klimaatrampen die het gevolg zijn van de klimaatopwarming, synergetische productie van gewassen en boomproducten, een geïntegreerd habitat-netwerk met hoge biodiversiteitswaarde, optimale gewasbescherming door zelfregulatie van plagen en ziekten in mozaïek-milieus, landschapselementen die toerisme en wildpopulaties kunnen onderhouden.

EURAF en het GLB

wat EURAF voorstelde

Eerste pijler

Agroforestry is een landbouwpraktijk, dus agroforestrypercelen moeten subsidiabel zijn (premiegerechtigd). De 50-bomen-regel, die nooit in de Europese regelgeving stond, maar wel verscheen in een gids voor controleurs, werd door de meeste lidstaten eng geïnterpreteerd als "percelen met meer dan 50 bomen per hectare zijn niet subsidiabel". Deze 'regel' moet verdwijnen. Agroforestry kan gezien worden als ecologisch focusgebied, wegens de vele bewezen voordelen.

Tweede pijler

Opstart van agroforestry moet ondersteund worden zowel op landbouwgrond als in bos (met respect voor de bosbeschermingswetgeving). Naast een opstart-steun zou ook een onderhoudspremie moeten toegekend worden gedurende tien jaar.

wat EURAF realiseerde

Eerste pijler

- agroforestry kan een invulling zijn van ecologisch focusgebied
- de 50-bomen-regel verdwijnt, de Europese Commissie moet nog concretiseren hoe met de subsidiabiliteit van landbouwpercelen met bomen wordt omgegaan in de "gedelegeerde handelingen", maar het Europees Parlement sprak zich expliciet uit dat de regels "begraste agroforestrypercelen niet mogen penaliseren".

Tweede pijler

Wat bestond, wordt ten dele verbeterd:

- investeringssteun wordt verhoogd van 70% naar 80%
- er wordt voorzien in maximaal vijf jaar onderhoudspremie aan particuliere grondbezitters, gemeenten en verenigingen waarin zij verenigd zijn (was vroeger niet aanwezig)
- boslandbouwsystemen zijn systemen voor grondgebruik waarbij de teelt van bomen wordt gecombineerd met **extensieve** landbouw op dezelfde grond (lobbywerk van EURAF zorgde voor schrapping van het woord "extensieve", omdat agroforestry juist een ecologische intensivering inhoudt: meer en milieuvriendelijker produceren)

Europees project agroforestry van start op 1 januari 2014

Agroforestry is de praktijk van doelbewuste integratie van houtachtige vegetatie (bomen of struiken) met gewas- of diersystemen om voordeel te halen uit de resulterende ecologische en economische interacties. AGroFOREstry that Will Advance Rural Development (acronym: AGFORWARD; vertaald: 'Agroforestry die plattelandontwikkeling zal vooruit helpen') is een vier jaar durend project, ontwikkeld door 23 organisaties die aan het roer staan op vlak van agroforestryonderzoek, -praktijk en -promotie. Het doel van het project is aangepaste agroforestrypraktijken promoten die duurzame plattelandontwikkeling zullen vooruit helpen. Het project zal i) het begrip verhogen van bestaande en nieuwe extensieve en intensieve agroforestrysystemen in Europa; ii) innovaties identificeren, ontwikkelen en demonstreren die de ecosysteemvoordelen en de leefbaarheid van agroforestrysystemen versterken met behulp van participatorisch onderzoek, iii) beter aangepaste ontwerpen en praktijken ontwikkelen voor de verschillende bodem- en klimaatomstandigheden van Europa, en iv) de brede adoptie van duurzame agroforestrysystemen promoten.

Successvolle en duurzame agroforestrypraktijken worden best ontwikkeld door landbouwers en landeigenaren in samenwerking met onderzoekers, voorlichters en andere rurale ondernemingen. AGFORWARD zal 33 participatieve stakeholdergroepen rond agroforestryonderzoek en -ontwikkeling faciliteren om de veerkracht te verbeteren van i) bestaande agroforestrysystemen met hoge natuur- of culturele waarde zoals de dehesa en de montado en ii) olijf-, traditionele hoogstamboomgaard-, en andere boomsystemen met hoge waarde, en de duurzaamheid te versterken van iii) akker- en iv) veehouderijsystemen die bomen integreren. AGFORWARD zal - gebruikmakend van bestaande bio-economische modellen, innovaties evalueren en aanpassen om de levering van positieve ecosysteemdiensten en de winstgevendheid van landbouwbedrijven te verbeteren, zowel op bedrijfs- als op landschapniveau. Via bestaande en verder uit te bouwen Europese fora, zoals de Europese Agroforestry Federatie, zal het project een informatief en doeltreffend promotieprogramma uitvoeren dat ten goede komt aan de economie, het milieu en de maatschappij.

Wervel vzw in AGFORWARD

Wervel vzw is een van de begunstigde organisaties. Het consortium geleid door Paul Burgess (Cranfield University) zag voldoende meerwaarde in Wervel voor dit tweede grote Europese agroforestryproject. Wervel timmert sinds 2002 aan de weg voor agroforestry in Vlaanderen, en lobbyde al in 2006 voor de toepassing van de Europese steunmaatregel. Hoewel de ontwikkeling niet van een leien dakje loopt (zie kader agroforestrybeleid in Vlaanderen), kent agroforestry toch een sterkere interesse bij grote stakeholders (Ugent, ILVO, Boerenbond, KULeuven,...), maar ook in de praktijk, vooral bij biolandbouwers. Wervel coördineerde in samenwerking met EURAF de organisatie van de eerste Europese Agroforestry Conferentie in Brussel najaar 2012 (zie kader VN milieuprogramma). In dit project zal Wervel bijdragen aan lobby- en promotiewerk en overleg met stakeholders.

Limburgse silvopastorale boslandbouw - hectarepremies of niet? De vraag van één miljoen.

Agroforestry in rapport van VN-milieuprogramma

Het VN-milieuprogramma (UNEP) lanceerde het Emissions Gap Report 2013 op 5 november in Berlijn. Op de klimaatconferentie in Warschau (Polen) organiseerde UNEP enkele events over dit rapport.

Goed nieuws:

In het persbericht van UNEP wordt in het deel dat over landbouw handelt, agroforestry in de kijker gezet als een van de drie voorbeelden die breder opgeschaald zouden moeten worden.

In het rapport wordt de eerste Europese Agroforestry conferentie in Brussel aangehaald alsook de position paper van de Europese Agroforestry Federatie voor de dialoog

LETTERLIJK staat er:

In gemechaniseerde boslandbouwsystemen in de gematigde streken, hebben Dupraz en Talbot (2012) landequivalentie-verhoudingen aangetoond van 1.2 tot 1.6, wat suggereert dat het planten van bomen en gewassen samen is efficiënter dan wanneer de twee afzonderlijk worden geplant. [...]

In Europa en Noord-Amerika, is agroforestry vooral gepromoot voor de geleverde ecosystemendiensten (Dupraz en Liagre, 2008; Current et al., 2009; Jacobson, 2012; Schoeneberger et al., 2012). Toch heeft agroforestry, ondanks de economische voordelen op lange termijn, zijn potentieel nog niet bereikt in Europa vanwege de hoge investeringskosten en de gepercipieerde complexiteit van de invoering van éénjarige en meerjarige planten tesamen in gemechaniseerde hoge-input landbouw (Papanastasis en Mantzanas, 2012). Om de uitbreiding van agroforestry te bevorderen, heeft de Europese Agroforestry Federatie onlangs opgeroepen tot hervormingen van het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, ondermeer via financiële steun aan boeren en flexibelere subsidiabiliteitsregels (EURAF, 2013)

Recent schatten Aertsens et al. (2013) dat agroforestry zou kunnen instaan voor 90 procent van het potentieel van landbouw in Europa om bijkomende CO2 uit de atmosfeer vast te leggen. Het totale technische potentieel in de EU-27 wordt geschat op 1566 Mt CO2-equivalent per jaar, wat overeenkomt met 37 procent van alle broeikasgasemissies in 2007. De invoering van agroforestry is de maatregel met het hoogste potentieel - 90 procent van het totale potentieel van alle bestudeerde maatregelen (Aertsens et al., 2013).

Lees het UNEP-rapport op wervel.be/uneprapport

Doe een Wervelboek cadeau & schop je naasten een geweten!

Hanny Van Geel over Wervelboek Legal!

"Luc Vankrunkelsven vertelt op lichte toon en in toegankelijke taal wat de dagelijkse werkelijkheid is in Brazilië. Het is een geschreven documentaire, die de praktijken rond ontbossing, sojahanandel, stuwdammen en economische belangenconflicten vertelt. Hij verhaalt ook van de hoop, groeiend bewustzijn, geweldige initiatieven. Hij laat zien wat het belang is van bouwen van nieuwe structuren, scholing, bewustwording en de geestdrift van hen die ermee bezig zijn. De personen in het verhaal zijn echt en dichtbij, de andere spelers in het verhaal, de (multinationale) corporaties, bestuurders ook. Hoofdstukjes met steeds andere invalshoeken - en het inzicht bouwt zich op, helder en hoopvol. Kunstwerkjes van tekeningen en poëzie, verbinden het hoofd en het hart. Het is legal! [Braziliaans voor 'tof']

Een inspirerend cadeau in de komende maand van feest en bezinning, om ook spiritueel gevoed en met geestdrift het nieuwe jaar te beginnen."

Bekijk het aanbod op wervel.be/publicaties

Wervel kan slechts onafhankelijk blijven door uw steun. In deze rubriek laten we mensen aan het woord die ons steunen.

Waarom ik Wervel steun:

De eerste permanente opdracht die ik afsloot ging naar Wervel. Dat was ongeveer 20 jaar geleden. Wat zette mij daartoe aan?

"Gezonde voedselproductie" raakt bij mij iets zeer existentieels... Het is de meest primaire behoefte van de mens. Een voedselproductie in harmonie met de natuur, raakt de essentie van ons bestaan op deze planeet. Deze bekommernis vind ik terug bij Wervel. Respect voor de boer die verbonden met de aarde voedsel produceert en daarvoor een rechtvaardig loon moet krijgen. Respect ook voor de mens, waar ook ter wereld, die de mogelijkheid moet hebben om zich gezonde voeding aan te schaffen tegen een rechtvaardige prijs.

Het boeren is voor mij een prachtige manier om op deze aardbol je "brood" te verdienen. Boeren staan zo dicht bij het leven. Ik ken geen enkele organisatie die de belangen van boeren én van consumenten verdedigt op de manier dat Wervel dit doet. Met dezelfde liefde voor wat leeft, met dezelfde kritische zin, met dezelfde open blik op de wereld. Jullie gevecht voor biodiversiteit, voor het erkennen van de waarde van zaden, jullie kritische analyses rond gebruik van GGO's in de landbouw, de manier waarop jullie informeren over duurzame manieren van voedsel produceren, verdienen onze steun.

Wat mij betreft, ik hoop dat Wervel er binnenkort niet meer nodig zal zijn ... Dit zou immers betekenen dat beleids mensen jullie boodschap hebben gehoord en begrepen, dat de "grote ommekeer" waar wij van dromen realiteit geworden is... Zover staan we spijtig genoeg nog niet. Ondertussen blijf ik met veel overtuiging steunen wat jullie doen!

MV uit Mechelen

Wervel in uw testament

Uw engagement voor een landbouw mét toekomst blijft ook na u bestaan.

Het duolegaat, zowel uw erfenamen als Wervel winnen erbij.

Een duolegaat is een schenking per testament van roerende en/of onroerende goederen aan één of meerdere personen en tegelijkertijd aan een erkende VZW, zoals Wervel.

Dankzij de techniek van het duolegaat zal uw vriend(in) of nichtjes evenveel (of zelfs meer) ontvangen, terwijl u toch ook Wervel steunt. Deze techniek voorziet dat in dit geval Wervel de erfenisrechten van de persoon die de schenking krijgt, zal betalen.

Indien deze bestemd is, voor een verre verwant of een vriend, dan zal die normaal gezien veel successierechten moeten betalen (tot 65 %). Wervel als VZW betaalt slechts 8,8 % in Vlaanderen en 12,5 % in het Brussels Gewest).

Drie voorwaarden voor een duolegaat

- ➔ Er moet een testament opgesteld zijn;
- ➔ Er moet een legaat zijn ten voordele van één of meerdere personen;
- ➔ Er moet een tweede legaat zijn ten voordele van een erkende organisatie (zoals Wervel), die verplicht is alle successierechten van de eerste persoon te betalen.

Wervel in uw testament

Wervel is verheugd soms een schenking of legaat te ontvangen om zijn werk in onafhankelijkheid verder te kunnen uitbouwen. De meeste mensen uiten hun laatste wil door die neer te schrijven in een testament. Het is een gelegenheid om hun gedachten neer te pennen voor hun familie, maar ook een deel van hun vermogen via legaat of schenking aan te bieden voor een VZW. Het volstaat om in het document de volgende regel in te voegen: "Ik legateer aan VZW Wervel in 1050 Brussel, de som van ... euro". Gezien het erfrecht een ingewikkelde materie is, raden wij u aan een notaris te raadplegen die een kleine berekening zal maken en u een advies zal geven dat het best aan uw wensen beantwoordt.

Vrijwilliger in de kijker

Rita Van de Voorde

Hoe kwam je in contact met Wervel?

Enkele jaren geleden leerde ik Wervel kennen door de Wervelkrant, een tijdschrift dat uit de band sprong naast de traditionele land- en tuinbouwbladen. Ik was toen namelijk contractueel medewerker bij de traditionele land- en tuinbouwsectoren. Verder ben ik uit persoonlijke interesse naar lezingen van Braziliëkenner Luc Vankrunkelsven geweest. Het was een verademing om te weten dat er een Werkgroep voor een Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw bestond én nog bestaat. Ook heb ik voor de milieuorganisatie, waar ik als vrijwilliger actief ben, een gespreksavond over vlees georganiseerd met als onderwerp "mogen we nog vlees eten?" Ik heb Wervel toen gecontacteerd om aan het gesprek deel te nemen.

Wat motiveert je precies om je voor Wervel in te zetten?

Kort nadat mijn werkgever mijn contract stopgezet had, zag ik dat Wervel een webmaster zocht. Dat was een uitgelezen kans om op professionele wijze, zij het als vrijwilliger, aan een website te kunnen werken en dan nog wel ten dienste van land- en tuinbouw die ik een warm hart toedraag. Het klikte meteen! Ik sta helemaal achter de visie van Wervel. Ik bedoel: de ijver voor een rechtvaardige verdeling tussen Noord en Zuid, voor echte duurzame land- en tuinbouw zonder ggo's, zoals bio, permacultuur, agroforestry en algemeen de agro-ecologie, alsook voor streekeigen of alternatieve teelten en diervriendelijke productiemethoden. Als vrijwillig webmaster bij Wervel lees ik alles grondig na, niet alleen technisch, maar ook vanuit persoonlijke interesse. Ik maak van de teksten meer webtekst en zo zet ik mijn eigen vaardigheden in voor een zaak waarin ik geloof.

Hoe belangrijk is Wervel voor jou als consument?

Wervel schuift de hete aardappel van de land- en tuinbouw niet door aan anderen. Met een kleine groep mensen durven ze zowel op Vlaams, Belgisch als Europees niveau een stem laten horen voor een rechtvaardige en duurzame landbouw. Door mensen van de andere kant van de wereld aan het woord te laten, laten ze zich evenmin op mondiaal vlak onbetuigd. Aan die gedrevenheid draag ik graag mijn eigen steentje bij, al is het maar door de website te onderhouden en door mijn eigen consumentengedrag. Het is mede dankzij werkgroepen als Wervel dat consumenten zich ook gaan realiseren dat de westerse manier van leven impact heeft op andere delen in de wereld. Ik geloof de verkooppraatjes niet van "de consument wil het". "De" consument bestaat niet. Als consument kan je op zoek gaan naar eerlijke producten ongeacht of ze uit eigen tuin, van de plaatselijke bio-boer, uit de fairtrade handel of uit de supermarkt komen. Aan de informatie die ik o.a. bij Wervel haal, heb ik veel als consument. Ik mag wel zeggen dat mijn aanleg tot kritische consument door Wervel nog versterkt wordt. Ik word alsmat kritischer, tot mijn grote tevredenheid! Als meer consumenten zich zo gedragen, hebben we ook veel te betekenen. Ik weet dat ik niet alleen sta.

Hoe blik je terug en vooruit op je engagement bij Wervel?

Ik ben fier dat ik mij geëngageerd heb om als vrijwilliger voor Wervel te werken. Ik hoop op die manier verder te kunnen doen.

Heel de Wereld

“Op weg naar agro-ecologische landbouw & genoeg goed voedsel voor iedereen”

door Jelleke de Nooy van Tol
illustraties van Robert Smit
Uitgegeven door Jan Van Arkel,
verdeeld door EPO.
19,90 euro, 400 pp.

Herman Wijffels noemt de auteur in zijn voorwoord terecht een van de “vroedvrouwen van de nieuwe tijd”. Gevrijwaard van vrijwel alle esoterische beschouwingen die dikwijls gepaard gaan met het beschrijven van transitie, brengt Jelleke de Nooy een oerdegelijk en deskundig basiswerk rond landbouw en voedsel anno 2013. Slechts een kwart van het boek handelt over wat er misloopt in de huidige landbouwcontext. De rest van het boek brengt duidelijke en overzichtelijke voorbeelden van hoe we wel degelijk op weg zijn naar een andere landbouw. Deze nieuwe vormen van landbouw zijn geen randfenomeen meer, maar vormen stilaan “het nieuwe normaal”.

Met de analyse van wat er fout loopt, schets de auteur duidelijk dat het vijf na twaalf is. De biodiversiteit is drastisch aan het veranderen. De bodems raken hun leven en kracht kwijt. Jelleke wijdt een gans hoofdstuk aan bodem en laat bekende wereldleiders opdraven, als Franklin D. Roosevelt die stelde “een natie die zijn bodem vernietigt, vernietigt zichzelf”. Profetische woorden, zo blijkt. Intussen lopen de kosten van het wanbeheer van de bodems in de VS op tot 10 à 20 miljard dollar per jaar. Ze brengt nieuwe wetenschappelijke inzichten aan, zoals het feit dat kunstmest er voor zorgt dat gewassen anders gaan ruiken en er anders gaan uitzien en op die manier meer plantenetende insecten aantrekken. Een heel ander en direkter mechanisme dan het evolutionaire “survival of the fittest”.

Maar de toegang tot water is het eerste grote probleem in de voedselproductie. Zal onze landbouw flexibel genoeg zijn om te overleven?

Heel de Wereld legt duidelijk uit hoe vele nieuwe boereninitiatieven nu al uitgaan van het herstel van de bodemkwaliteit en het ritme van de natuur. Er worden enkele Nederlandse initiatieven voorgesteld, uiteraard vooral melkveebedrijven. De Kringloopboeren volgen bijvoorbeeld opnieuw het ritme van de bodem en het gras. Kleine dingen zoals het niet onthoornen van de koeien blijken dan belangrijk voor een mineralenhuishouding van de dieren. Op het einde van de rit produceren deze boeren ook goedkoper hun melk waardoor de marge voor de producent weer leefbaar wordt.

Toch blijkt er nog altijd maar een handjevol boeren bereid hun positieve ervaring met kringlooplandbouw te delen met collega's. Het kringloopdenken is immers ver verwijderd van het klassieke groeigeloof dat nog steeds door vele landbouworganisaties wordt omarmd. Pas vanaf 2012 kwam daar schoorvoetend verandering in.

Naast Nederland, leveren ook Brazilië, Engeland, Zuid Afrika, Eritrea, Jordanië, Ethiopië, Niger, Egypte, China, Sri Lanka, Colombia en Ecuador inspirerende voorbeelden aan over hoe de vruchtbare bodem kan hersteld worden door een gezonde landbouwpraktijk, een duurzame verwerking of een vernieuwing in de relatie met de markt. In Vlaanderen zijn vooral de inspanningen om de bodemkwaliteit te herstellen van het departement LNE van de Vlaamse Overheid en van Wervel haar opgevallen. En het eerste CSA-bedrijf Het Open Veld wordt ook vermeld. Heel de wereld kan natuurlijk niet in één boek, maar het blijft spijtig dat Vlaanderen zo ver weg is van Nederland en dat van de vijftien Vlaamse CSA-bedrijven er slechts eentje een vermelding in de wacht kon slepen. Als Jelleke de Nooy op basis van de in het boek vermelde voorbeelden al aanvoelt dat de landbouw op een kantelpunt komt, dan is die op basis van de werkelijke initiatieven inderdaad opnieuw uitgevonden.

Tot slot gaat een groot deel van het boek over sociaal-maatschappelijke aspecten van de transitie in landbouw en voeding. De manier waarop we omgaan met kennis verandert. Van de klassieke kennis-overdracht gaan we over naar co-creatie. We staan meer open voor andere wereldbeelden, en dat is niet beperkt tot de yoga-lessen. We zijn er ons stilaan van bewust dat we alleen met de Westerse kennis er niet zullen komen. En kennis is ook meer dan weten. Agri-cultuur gaat over weten en over waarden. Voor wie meer wil weten staan alle belangrijkste publicaties, boeken en films mooi opgelijst. Bijvoorbeeld over de Maya-kalender die ons leert dat in “het nieuwe normaal” agroforestry een belangrijke plaats zal innemen. Er wordt tot slot nog eens herhaald hoe een transitie werkt zodat de lezer op het eind van het boek moet toegeven dat transitie geen te overwegen optie is, maar een proces dat volop aan de gang is.

En is het nu de consument die moet veranderen of de boer of eigenlijk de machtige agro-industrie? Om het eens niet door Gandhi te laten zeggen, haalt de auteur de Hopi-ouderlingen aan: “Wij zijn degenen op wie we hebben zitten wachten”. Maar blijft niet zo wazig. Zowel voor consument als voor boer of boerenorganisatie, voor de agribusiness, voor de investeerder, voor de ontwikkelingshelfer, voor de overheid en voor de wetenschapper zijn er lijstjes met concrete stappen. Bij de agribusiness staat er vastberaden: “De ronde tafels voor duurzaamheid hebben we gehad. Nu gaan we een stap verder.”

Patrick De Ceuster

POËZIE

Tijd voor een eigen lobby

Je weet dat het al vaker is gebeurd
en haar stem klinkt plotseling hard:
Dat democratische leiders
Te zwak bleken
En dansten met onze onverschilligheid.
Nee, geen schone pas de deux, geen gracieuze tango
Werd het ooit.
Het was eerder slepen over de vloer,
Vechtend tegen de geeuwhonger van het verlangen
Naar bedrog.
En ik weet dat zij bijen eeuwig wil horen zoemen
Rond ons beider hoofd.
Ze wil zaden kunnen roemen
Waaruit nooit vergeten groenten schieten.
Ze wil zogenaamde leiders
Die zich laten leiden door vader of moeder te zijn.
Ze wil het denken bannen
dat zich laat wurgen door kortzichtigheid.
Ze port me aan en zegt:
'Het wordt tijd voor een eigen lobby
Ver weg van die korte termijn.'

Jij en ik, een eigen lobby
Liefst in een parlement
Waar we pleiten voor het verdelen
Van contentement
Over bijen die dienen blijven te zoemen,
Over voedsel dat ons sterkt
Het wordt tijd voor een eigen lobby, schat,
En ik weet dat jij dat ook merkt.

(uit een gedicht van Jeroen Olyslaegers)
Bekijk volledige versie op muziek van Stéf Kamil Carlens
op Youtube: wervel.be/eigenlobby

Foto Tom Van Mele (op Flickr: tumcc)

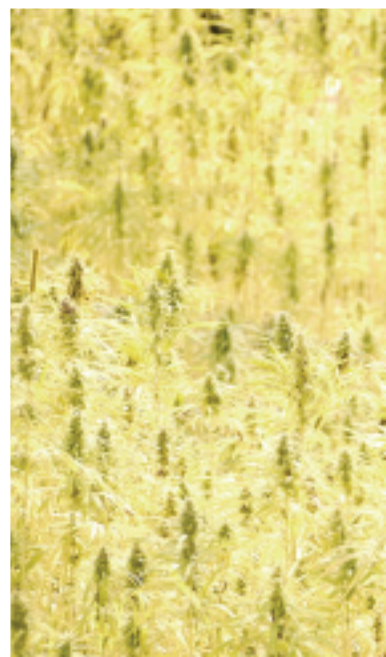
Contestatie op 12 november tijdens uitreiking World Food Prize

Bestuiving houdt aardappelplaag tegen

Wanneer vruchtbare aardappelplanten bestoven worden door hommels, dan zijn ze beter bestand tegen de aardappelplaag. Ook de ritnaaldenaantasting werd gereduceerd met 90%. De meeste moderne aardappelvariëteiten zijn steriel: niet vruchtbaar.
Bron: Vilt 18/10/2013

2e hennepweek voorproefje van

de toekomst in ecologisch bouwen

Data van vergaderingen van regionale groepen en teams krijgt u op het Wervelsecretariaat: bel 02 893.09.60 of e-mail: info@wervel.be.

Agenda

ooit nagedacht over
sparen bij Triodos Bank

Triodos Bank

de duurzame bank

geef gerust een seintje:

Paul Pals,

afgevaardigd agent CBFA 101 327 cB

Nieuwpoort 4, 9660 Brakel

pals.opdebeeck@scarlet.be

055 42 56 92

Lukemieke

Vlamingenstraat 55
3000 Leuven

016 22 97 05

Open elke werkdag
van 12 tot 14uur en
van 18 tot 20uur30

DECEMBER

17 *Congres "Agroecologie: droom of toekomstperspectief?" in Mundo B*

19-20 *Manifestaties in Brussel i.v.m. Europees Landbouwbeleid. www.d19-20.be*

JANUARI

8 *Team Cerrado*

FEBRUARI

5 *Toespraak 'Ecospiritualiteit' voor Sint Jozefparochie, Sint Niklaas*
11 *Themagroep landbouwbeleid*

12 *Eerste kookavond in 'Het Elzenhof' te Elsene. Vanuit het Wervel boek 'De smaak van diversiteit'. Zie in deze krant fotoverslag en meer inhoud van deze avonden.*

14-16 *Weekend in de abdij van Averbode, vanuit de poëzie van Herman Verbeek. Begeleiding: Chris Vanbruggen en Luc Vankrunkelsven.*

26 *Avond voor Markant Oudegem.*

MAART

11 *Algemene Vergadering Wervel.*

12 *Tweede avond in 'Het Elzenhof', Elsene (zie 12 feb).*

18 maart tot 24 april - *tournee in Brazilië om nieuw Wervelboek te lanceren.*

APRIL

23 *Derde avond in 'Het Elzenhof', Elsene (zie 12 feb).*

29 *Brazilië-avond met Wervel Vormingplus Waas en Dender.*

MEI

9 *Slotzitting KRAS in het Federaal Parlement over 'voedselzekerheid'. Wervel aanwezig als expert.*

10 *Lanceren Lefcampagne; World Fair Trade Day.*

23 *Lanceren nieuw Wervelboek in Boekhandel 'De Zondvloed' te Mechelen.*

30 *Lanceren nieuw Wervelboek in Boekhandel 'De zondvloed' te Roeselare.*

WEDSTRIJD

**De 'fairste kerk'
van Vlaanderen.**

Van 15 januari tot 15 februari kunnen kerkgemeenschappen meedingen voor een nieuwe editie van de 'fairste kerk'. **Prijsuitreiking** op Antwerpen Linkeroever op 22 februari
Inlichtingen en formulier: www.ecokerk.be

